

דרשת
שבת הגדול

מאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מכון מנחם מנדל זצ"ל וז"ע
גליון תתקע"ב

נתנדב ע"י ידידינו

מוה"ר שמואל ראאב הי"ו

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' משה יצחק ב"ר שלמה ע"ה
נפטר ו' טבת תשס"ד לפ"ק

אמו מרת בילא קראסל ב"ר שמואל ע"ה
נפטרה ז' דחנוכה תשע"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דברי תורה

דרשת שבת הגדול תשע"ז לפי"ק

במוגיא דאיסורי הנאה יש להם בעלים

(פסחים א)

אפשר לו ליהנות מהם, נפקע מהם בעלותו, ולא נחשב עוד כשלו, ואין לו עליו עוד שום בעלות [וכן נראה מלשון רש"י (פסחים א: ד"ה דלאו ברשותיה הוא), אינו שלו]. או דבאמת עדיין הוא נשאר הבעלים של החפץ, אבל אי אפשר לו למכרו ולהקדישו, משום דאינו ברשותו, דכיון דאריא רביע עליה שאי אפשר לו ליהנות ולהשתמש בו, הוי ליה כגזל ולא נתייאשו הבעלים דשניהן אין יכולים להקדישו, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו (כבא קמא סח). [וכן נומח לשון רש"י (כבא קמא מה. ד"ה אינו מוקדש) דלאו 'ברשותיה דמאריה קאי לאקדושיה].

ובאמת יש בזה פלוגתא בראשונים, לגבי אתרוג של ערלה אי מקרי לכם, דדעת הראב"ד (הובא בריטב"א מוכה לה). דלא קרינא ביה לכם. ודעת הריטב"א שם דכל מידי דהוי דידיה וברשותיה, דלית ביה זכות לאחרים, לכם

בדין איסורי הנאה אי שייך בעלות עליהם, שורש הדברים הם בגמרא (פסחים א) דחמין אחר זמן איסורו לאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטל, דאמר רבי אלעזר שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו [להתחייב עליהם], ואלו הן, בור ברשות הרבים וחמין משש שעות ולמעלה וכו'. ואמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקידושין ע"ש. וכן אמרו (כבא קמא מה.) לגבי שור הנסקל, שור שהמית, משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש [דלאו ברשותיה דמאריה קאי לאקדושיה] ע"ש. וכן כתבו התוס' (סנהדרין ב) דשור הנסקל אין לו מכר, דאין לו בעלים, והלוקח אינו יכול לזכות בו יותר משאר אדם ע"ש.

אמנם עדיין נשאר לדון, אם הטעם בזה היא, דאיסורי הנאה כיון שאי

רבי יהודה, ורבי שמעון אוסר ע"כ. ואם כן גיד הנשה שיש בבהמה אין לה בעלים, ולפי זה תקשה כמה קושיות.

א בספר גבעת פנחס על הלכות ניקור (בסוף הפתיחה) כתב, שמעתי מגדול אחד להקשות, להשימות שאיסורי הנאה היו בהפקר, אם כן איך חייב רחמנא שום בהמה בבכורה, אליבא דרבי שמעון דסבירא ליה דגיד הנשה אסור בהנאה, כיון דאיכא בה גיד הנשה שהיא הפקר וממילא פטורה מבכורה, דמה לי יד עכו"ם באמצע (בכורות ב.) או יד הפקר באמצע, כיון שבהמת הפקר פטורה מבכורה כמו בהמת עכו"ם ע"כ. וכמוכן שקושיא זו תקשה רק אי נימא דאיסורי הנאה אינו שלו, אבל אם הוא שלו אלא שאינו ברשותו, שפיר הוא כל הבהמה שלו ומחוייבת בבכורה.

וראיתי בשו"ת אבני ציון (ה"א סימן כט) שכתב ליישב על פי מה שמבואר במנחת חינוך (מצוה י"ח אות ט"ז) שדין זה תליא בפלוגתא דרבי אילעי ורבנן (חולין קלה), דלרבנן דוקא עכו"ם ממעמינן מקרא דכתיב ישראל, אבל לא הפקר ע"ש. ואם כן יש לומר דרבי שמעון סבירא ליה כרבנן דבהמת הפקר חייבת בבכורה, ולא איכפת לן מה דגיד הנשה אסור בהנאה והוי הפקר ע"כ.

וי"ש לומר עוד דבגמרא (בכורות ג.) איתא, כמה תהא שותפות של

קרינא ביה, ופסולו רק משום כתותי מיכתת שיעוריה ע"ש. וכדבריו מסיק בקצות החושן (סימן ת"ו סק"ב) דאיסורי הנאה אית להו בעלים, וכמו שכתב הריב"ש (סימן תא) דזכיה יש בו באיסורי הנאה, מדאמרינן בעבודה זרה מכי אנבהה קניא (ע"ז מב.), אלא דאינו ברשותו להקדישו או למוכרו או להפקירו ע"ש. ובאבני מילואים (סימן כח אות נו) הוסיף להביא ראיה מדברי הרמב"ם (הי המין א-ג) דקנה חמץ בפסח לוקה משום בל יראה ע"ש. וזוה נראה דאיסורי הנאה אית להו בעלים. אך סיים דמלשון הרימב"א (קידושין נו) משמע דלית ליה בעלים כלל. וכן משמע מדברי הרשב"א (סימן תרב) ע"ש.

ובנתיבות המשפט (סימן ע"ה סק"א) כתב להסביר מה דאיסורי הנאה אינו 'ברשותו', כי אסור לו למחות לשום אדם הבא ליטלו, כי אסור לו ליהנות בו הנאה של כלום, וכל אדם יוכל ליטלו באין מוחה, ואסור לשומרו ולעכב, ממילא הוי כהניח חפיצו ברשות הרבים ומקום שאינו משתמר, דאבידה מדעת היא והוי כיאוש, וכל כמה דלא אתא ליד זוכה, ברשות בעלים היא ע"ש.

*

והנה ראיתי באחרונים שיצאו לדון בדבר זה לגבי גיד הנשה, דפליגי בה תנאי אי אסור בהנאה, בגמרא (פסחים כב.) גיד הנשה מותר בהנאה דברי

ולפי הנייל יש לומר, דלכאורה מוכח דגיד הנשה מותר בהנאה, דאם לא כן איך חייבה תורה כל בהמה בבכורה, הא יש בו גיד הנשה דאסור בהנאה והוי יד הפקר באמצע, ועל כרחק דגיד הנשה מותר בהנאה. אך רבי שמעון היה סובר דאין ראייה מבכורה, כיון דאין יד הפקר פוטרת אלא בדבר שעושה אותה נבילה וטריפה, אבל לא בגיד הנשה, ולא מוכח מבכור דגיד הנשה מותר בהנאה. אבל הרמב"ם (הי בכורות ד-א) פסק כרב הונא דאפילו שותפות באוזן פוטרת מבכורה, ואם כן הוא הדין יד הפקר בגיד הנשה פוטרת, ואם כן איך משכחת דין בכור כלל הא יש בו גיד הנשה והוי יד הפקר באמצע, אלא על כרחק דגיד הנשה מותר בהנאה, ושפיר פוסק דמותר בהנאה אף אם אין בגידין בנותן מעם.

*

ב הקושיא השניה הקשה בשו"ת זית רענן (ח"א יו"ד הלכה י" בסופו), לרבי שמעון דסבירא ליה גיד הנשה אסור בהנאה, היכא משכחת ליה הא דכתב רחמנא כי יגנוב איש שור או שיה ומכחו או מכרו, תמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה (שמות כב-ז), הא מבואר בגמרא (בבא קמא עה) דאם מכרו חוץ לאחד ממאה שבו פטור, וכיון דגיד הנשה אסור בהנאה, ואינם במכירה כמבואר בתוס' (ובחים ע. ד"ה אפילו), אם

עכו"ם ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו [אפילו אין שותפות לעכו"ם אלא באוזן הבכור אינו קדוש]. רב חסדא אמר דבר שעושה אותו נבילה [כגון שיש חלק לעכו"ם בוושט או בגררת שלו, הואיל וחיותא בידיה דעכו"ם, חשיב כמאן דהוי כוליה דעכו"ם]. ורבא אמר דבר שעושה אותו טריפה [כגון מן הארכובה ולמעלה] ע"כ. ואם כן שותפות גמור של עכו"ם בהגיד הנשה תליא בפלוגתא, כיון דאין טריפות ונבילות בחסרון הגיד (חולין נד), לדעת רב חסדא ורבא אין השותפות פטרתו. ויש לומר דרבי שמעון הוי סבירא ליה כוותייהו, ולכן הגם שגיד הנשה אסור בהנאה והוי כהפקר, אינה פטורה מהבכורה.

ועל פי זה יש ליישב דברי הרמב"ם (הי מאכלות אסורות ח-יד) דפסק דגיד הנשה מותר בהנאה, והקשו עלה חכמי לוניל (הובא ברא"ש חולין פרק גיד הנשה סימן יז), דהא בגמרא מבואר דמעם המתירין בהנאה, משום דכשהותרה נבילה בהנאה היא וגידה הותרו, אבל רבי שמעון סבירא ליה דאין בגידין בנותן מעם, ולא הותרה גידה עמה, ולכן גיד הנשה נשאר אסור בהנאה. וכיון דהרמב"ם (שם טו-יז) פסק דאין בגידין בנותן מעם, ופוסק גם כרבי אבהו דכל מקום שנאמר לא תאכל גם הנאה במשמע (שם ח-טו), אם כן מנא ליה דמותר בהנאה ע"כ.

בהמכירה שום דבר. [ונראה דזהו כוונת האור שמח הי מאכלות אסורות טו-יד].

*

ונראה ליישב דהנה בגמרא (שם) איתא, מאי חוץ מאחד ממאה [כלומר ממאי קאמרינן דאי שיריה הוי שיורא], אמר רב חוץ מדבר הניתר עמו בשחיטה [כגון מבשרו, אבל שיורת עורה וקרניה וגיוזותיה לא הוי שיוור] וכו', דכתיב ומכחו ומכרו, דצריכה מביחה הוי שיוור, דלא צריכה מביחה לא הוי שיוור עיי"ש. ואם כי יש חולקין שם על זה דאפילו גיוזת הוי שיוור, מכל מקום ברמב"ם (הי גניבה ב-יא) פסק כוונתיה דרב. והנה דין זה אי גיד הנשה הוי דבר הניתר מאיסור נבילה בשחיטתו, לכאורה תליא אי יש בגידין בנותן טעם (פסחים כב.), דלמאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, יש בו טעם בשר, והרי היא בכלל נבילה אם לא נשחטה הבהמה, אבל למאן דאמר אין בגיטין בנותן טעם, לאו טעם בשר אית בהו, ולא נבילה מקרי, אלא כעצמות, דהן עין בעלמא, והתורה חייבה עליה (רש"י שם). ומעתה הרי רבי שמעון סבירא ליה שם, דאוכל מגיד הנשה של בהמה טמאה פטור, וברש"י דקסבר אין בגידין בנותן טעם בשר, ואין בו איסור משום בהמה טמאה וכו'. ואם כן לרבי שמעון המוכר בהמה גנובה חוץ מהגיד הנשה שבתוכה, לא שייר דבר הניתר בשחיטה, ולא הוי שיוור, ושפיר חייב בדי

כן לא משכחת לה לעולם שימכרנה כולו, שהרי איסור הנאה אין לו מכר וזכיה, ועודנו ברשות בעלים הראשונים עיי"כ.

והנה קושיא זו תסובב רק למאן דסבירא ליה דאיסורי הנאה יש להם בעלים, אלא דאינו ברשותו, ולכן אינם במכירה, ואם כן יש גניבה גם על חלק הגיד שבבהמה, ואי אפשר להגנב למוכרו, ונשאר ברשות בעלים הראשונים. אבל אי נימא דאיסורי הנאה אינו שלו לגמרי, אם כן הגיד משעה שבא לעולם לא היו עליה בעלים, והוי כגונב בהמה מקוטעת אבר ומוכרו דחייב, דלא השאיר כלום בהמכירה ממה שגנב, דמאי דגנב הא זבין כוליה (רש"י שם).

אמנם גם אם נימא דאיסורי הנאה הוי שלו ואינו ברשותו, תסובב הקושיא רק אם נימא דבשביל שאינו ברשותו, אין כחו למוכרו, דאיש כי יקדיש ביתו כתיב (ויקרא כז-יד), ואין הקדש ומכירה בדבר שאינו ברשותו. ואם כן הגונב בהמה, יש איסור גניבה גם על הגיד, ואי אפשר להגנב למוכרו, ולמה חייב בדי וחי? אבל לפי ביאורו של הנתביבות המובא לעיל, דעל ידי שאינו ברשותו הוי כיאוש בעלים, ומותר לכל אחד ליקח אותה, אם כן אין כאן גניבה על הגיד הנשה, וכאשר מוכר הבהמה, כל מה שגנב מכר, ולא השאיר

לנכרי חמין בפסח, או שהוציא לרשות הרבים וזכה בו העכו"ם, דזוכה בו קנין גמור, דהא מה שאינו ברשותו הוא מצד איסור הנאה, ולהגוי הרי הוא ברשותו, דהא מותר לו אף באכילה וכוי ע"ש. ולפי זה יתחדש דאם מכר האדם איסורי הנאה לעכו"ם, שפיר חל המכירה גם על איסור הנאה, דלגבי העכו"ם הוי תמיד ברשותו, כיון שלא נאסר לו הנאות ממנו.

ואם כן גם בנידון דידן, שמכר הגנב הבחמה לעכו"ם, הגם שיש בתוכו גיד הנשה האסור בהנאה, ואינו ברשותו למוכרו ככל איסורי הנאה, היינו רק כשמוכרו לישראל. אבל אם מוכרו לעכו"ם דלא נאסר עליו הנאות, הוי זאת ברשותו, וחל המכירה גם על הגיד הנשה, ושפיר חייב בדי והי, דמכרו כולו.

*

ובזה היה נראה ליישב קושיית האור שמח (שם) בהא דאמרו (חולין פטו) גיד הנשה נוהג במוקדשין, ופריך פשיטא, משום דאקדשיה פקע ליה איסור גיד ע"ש. ולמה לא פריך איך חל עלה הקדש, הא הוי איסור הנאה, ולאן שלו הוא להקדישו. ולא שייך לומר כאן דפשטה קדושה בכולה, כיון דלאו ממון שלו שיכול להקדישו וכוי ע"ש. ובאמת קושיא זו תקשה גם כן על מה שכתב הרמב"ם (הי מאכלות אסורות ה-ו) האוכל

והי. [והא דמבואר בתוס' (חולין צ. ד"ה אלמא) דאיסור גיד הנשה חל על איסור אבר מן החי, והאוכל גיד הנשה חי חייב שתים ע"ש. צריך לומר דהיינו רק לרבנן דיש בגידין בנותן טעם, אבל לרבי שמעון אין עליו דין בשר, ואין בו איסור משום אבר מן החי].

*

עוד יש לומר ליישב קושיא הנ"ל דאיך חייב בדי והי, הא שפיר בהמכירה הגיד הנשה שלא יוכל למכרו כיון שאינו ברשותו. והוא על פי מה שכתב באבני מילואים (סימן כ"ח ס"ק י"ג) דהגם שגזל ולא נתייאשו הבעלים אי אפשר להגזלן למוכרו או ליתנו במתנה, כיון שאינו ברשותו, היינו רק ברוצה ליתן לאחרים, אבל להגזלן עצמו נראה דודאי מצי יהיב ליה, דלא גרע ממלוה דהוי ליה דבר שאינו ברשותו, ואינו יכול להקנותו לאחר אלא במעמד שלשתן, ואינו יכול להקדישו, ואפילו הכי ללוה עצמו מצי מחיל, ואין חילוק בין מתנה למחילה, אלא דבמלוה שייך לשון מחילה ובחפין לשון מתנה. ולכן אשה שחטפה מעות מאיש אחד, והוא ביקש ממנה שתחזירם לו ולא רצתה, שיוכל לקדש אותה במעות הללו ע"ש. והיינו דלהגזלן גופיה אינו מעכב מה שאינו ברשותו, כיון דהוא ברשות הגזלן יכול להקנות לו.

ועל פי זה העלה בשו"ת פרי יצחק (חייב סימן ט"ז ד"ה אלא) דמי שמכר

דאיסורי הנאה הוי שלו ואינו ברשותו, אבל אי נימא דאינו שלו כלל, אז הקושיא במקומה עומדת. ועיין בציונים לתורה (סוף כלל לט) שכתב דבהקדש פשטה קדושה בכללה, כיון דאין דעת אחרת מעכבת עייש. הובא בשו"ת אבני ציון ח"ב סימן מה].

*

עוד יש לומר ליישב קושית הזית רענן, דלרבי שמעון דגיד הנשה אסור בהנאה, ואיסורי הנאה הוי שלו ואינו ברשותו, אם כן איך יתחייב בטביחה ומכירה בדי והי, הא חל על הגיד איסור גניבה, ואינו יכול למוכרו כיון שאינו ברשותו. ועיין בשו"ת אבני ציון (ח"ד סימן כד) מה שכתב בזה, ועל פי דרכו יש לומר בזה עוד.

והוא דהנה בפרי מגדים (פתיחה כוללת להי פסח ח"א אות ח), ושם ח"ב פ"ג אות ד) כתב להסתפק בנהנה חצי שיעור אי אסור מן התורה, דכיון דמעמא דחצי שיעור הוא משום דהוי לאצטרופי (וימא ע"ג), וזה לא שייך רק באכילה דמצטרף כזית בכדי אכילת פרס, ואם יאכל יותר מחצי שיעור יצטרף גם זאת להאיסור בשיעור של אכילת פרס, מה שאין כן בהנאה לא שייך שמא יהנה עוד ויצטרף לשיעור. אך כתב להעיר מהא דאמרינן שני דברים אינן ברשותו של אדם, חמין משש שעות ולמעלה עייש, ואי

גיד הנשה של עולה חייב שתים עייש. הרי דחל עלה הקדש. וכן איתא ברמב"ם (הי איסורי מזבח ה-ט) שאין מביאין נסכים מן הערלה ומן כלאי הכרם משום מצוה הבאה בעבירה עייש. הרי דעל כל פנים חל עלה הקדש.

ובפשטות יש לומר על פי מה שכתב

בקצות החושן (סימן קי"ז סק"ב) דהא דילפינן מבי יקדיש ביתו קודש, דאי אפשר להקדיש דבר שאינו ברשותו, היינו דוקא קדושת דמים, אבל שור תם למזבח אפילו דבר שאינו ברשותו חיילא, וכן כתב בתשובות ריב"ש (סימן שנט) בשם תוספות הרא"ש עייש. ואם כן לא קשיא איך חל ההקדש על הגיד הנשה, דקדושת הגוף חלה.

אך לפי הנ"ל יש לומר עוד, דהא דאי

אפשר להקדיש דבר שאינו ברשותו, היינו רק בדבר שהוא תחת רשות הגזלן, ולכן אי אפשר להמקדיש למסור מה שאינו ברשותו. אבל המקדיש איסורי הנאה, הגם שאינם ברשותו כיון שנאסר לו הנאתו, אבל לגבי הקדש דלא מיתסרא עליה איסורי הנאה, דהקדש אינו גברא, אם כן לגבי הקדש הוי איסורי הנאה ברשותו, כמו לגבי עכו"ם, ושפיר חל עלה ההקדש. ועיין בתוספות (פסחים כט: ד"ה רב) דמצד איסור הנאת חמין בפסח, מותר להקדש למכור חמין לגברי בפסח, דליכא איסור חמין בהקדש. [וכל זה הוא ליישב רק אי נימא

מוקדש) דלאו 'ברשותיה' דמאריה קאי עיי"ש. והיינו דשאר איסורי הנאה יש להם בעלים, כיון דיכול ליהנות מהם פחות מכזית מעט מעט, אלא דאינו ברשותו למוכרו ולהקדישו מאחר דנאסר בהנאה. לא כן חמץ דאין לו שום הנאה ממנו אפילו חצי שיעור, על כן הוי אינו שלו עיי"ש.

ומעתה לרבי שמעון דסבירא ליה (שבועות כא:) דכל שהוא למלקות, ואם כן איסור חצי שיעור בכל דבר אינו משום דחזי לאצטרופי, אלא מגזירת הכתוב, אם כן גם הנאה אסור בחצי שיעור בכל איסורי הנאה, ואין לו שום היתר הנאה בו, וממילא כל איסורי הנאה הוי כאינו שלו. ומעתה הא דגיד הנשה אסור בהנאה, רבי שמעון קאמר לה, והרי לשיטתו גיד הנשה אינו שלו כלל, דגם כל שהוא ממנה אסור בהנאה, ואם כן הגונב בהמה לא גנב הגיד, דאין לה בעלים, והוי כגונב הקיטעת, דמה דגנב זבין כוליה, ולכן שפיר חייב במביחה ומכירה די והי'.

ולפי זה שפיר מיושב גם דברי הרמב"ם שפסק דגיד הנשה מותר בהנאה, והקשו עליו דמנא ליה זאת, דהא כל הטעם דפסקינן דמותר בהנאה הוא משום דכשהותר נבילה היא וגידה הותרה, וכיון דפסק דאין בגידין בנותן טעם, לא הותרה בכלל נבילה, וכמו שכתבנו לעיל. אך לפי מה

מן התורה מותר ליהנות מחצי שיעור, שפיר הוי שלו, שיוכל ליהנות מחמצו פחות מכזית מעט מעט עיי"ש.

אבל באמת הקושיא מחמץ יש ליישב, דשאני התם דמבואר ברמב"ם (ה' חמץ ומצה א-ז) דאכילת חצי שיעור חמץ אסור מן התורה דכתיב לא יאכל עיי"ב. והקשה המהר"ל"ח (סימן יז) למה לי קרא, הא חצי שיעור אסור מן התורה בכל איסורין עיי"ש. ותירץ בזה בצ"ח (פסחים מד., ובנודע ביהודה מהדו"ת או"ח סימן נג), דאי חצי שיעור אסור רק משום חזי לאיצטרופי, אם כן בחמץ דאיסורו תלוי בזמן, אם אכל בסוף יום השביעי שאין לו פנאי להשלים אין חצי שיעור אסור מן התורה, וצריך קרא דלא יאכל, דאף בכהאי גוונא דלא שייך חזי לאיצטרופי, חצי שיעור אסור מן התורה עיי"ב.

ומעתה כיון דבחמץ גלי לך קרא דחצי שיעור אסור אף בלי חזי לאיצטרופי, מלא יאכל, אם כן הוא הדין איסור הנאה דילפינן מהתם אסור גם כן בחצי שיעור, הגם דלא חזי לאיצטרופי, ושפיר אמרו דחמץ אינו ברשותו של אדם, שאי אפשר לו ליהנות ממנו כלום.

ועיין בשו"ת אבני ציון (ח"א סימן כט אות ד) שכתב לבאר בזה לשון רש"י (פסחים ו:) דחמץ לאו ברשותיה הוא, אינו ישלוי עיי"ב. ולעומת זה לגבי שור הנסקל מבואר ברש"י (ב"ק מה. ד"ה אינו

לומר דחמץ יוצא מן הכלל, דאי נימא דחמץ אסור בהנאה, הרי תו לא הוי ברשותו, ואיך כתבה תורה לעבור עליו בכל יראה לך חמץ, הלא כיון דאסור בהנאה תו לא הוי ברשותו. וזה עדיפא מלומר דגזירת הכתוב הוא דעשאן הכתוב כאלו הן ברשותו להתחייב. ושפיר צריכינן קרא דלא יאכל, דחמץ אסור הנאה, (וממילא מוכרחין כעת לומר דהא דעובר בכל יראה חידוש הוא), אבל בעלמא יש לומר דחזקיה כרבי אבהו סבירא ליה, דכל מקום שנאמר לא יאכל וכו', גם איסור הנאה במשמע עייב.

והנה דהנה בפני יהושע (בסוגיון) הקשה עוד, אמאי לא יליף חזקיה איסור הנאה בחמץ מקל וחומר מנותר ושאר איסורי הנאה דאינן בכל יראה ואסורין בהנאה, כל שכן חמץ דאיתא בכל יראה, וכדרך דיליף רבי יהודה (שם כז) חמץ מנותר ושאר איסורין לענין שריפה, ועד כאן לא חלקו עליו חכמים שם אלא משום דכל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, אבל לאסור חמץ בהנאה דליכא הך פירכא, גם החכמים יודו דאפשר למילף בקל וחומר מנותר.

וכתב לתרץ דלא שייך למילף בקל וחומר מנותר רק אליבא דרבי יהודה דסבירא ליה (שם כח) דחמץ אסור גם לאחר זמנו, ואם כן איך לחמץ היתר לאיסורו דומיא דנותר. מה שאין כן למאי

שנתבאר אתי שפיר, דמטביחה ומכירה גמר לה דמותר בהנאה, דאי גיד הנשה אסור בהנאה, לדידיה דלא פסק כרבי שמעון דכל שהוא למלקות, הרי גיד הנשה מותר בהנאת חצי שיעור, והוי ליה שלו אלא שאינו ברשותו, ואי אפשר להגנב למוכרו, ואם כן שייך בהמכירה, ולמה חייבה תורה בדי והי, ועל כרחק דמשם ראייה דגיד הנשה מותר בהנאה, ושפיר מוכר כולו.

*

והנה בגמרא (פסחים כא:) אמרו, אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר (שמות יג-ג) לא יאכל חמץ, לא יהא בו היתר אכילה. טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ, הא לא כתב לא יאכל, הוה אמינא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע, ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בבבילה עייב.

ובפרי מגדים (או"ח סימן תרמט א"א סק"ב, ובראש יוסף בסוגיותינו) הקשה, דמנא לן דפליג חזקיה על רבי אבהו, דלמא מודה ליה דבכל מקום דכתיב אכילה איסור הנאה משמע, ואף על פי כן בחמץ צריכינן קרא יתירא להורות איסור הנאה, כדי שלא נטעה

מנותר דאסור בהנאה, ועל כרחק דאליבא דרבי שמעון קאי, דחמץ לאחר זמנו מותר, ויש היתר לאיסורו, ולא דמי לנותר דאיסורו איסור עולמית. ואם כן אי סבירא ליה כרבי אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל איסור הנאה במשמע, והטעם דצריך קרא מיוחד לחמץ, משום דאי נימא דחמץ אסור בהנאה איך עובר על כל יראה, הא לא הוי שלו, דזה אינו, דהא לרבי שמעון קיימינן, ולדידיה דחמץ אחר זמנו שרי, הוי חמץ דבר הגורם לממון והוי ברשותו, ושפיר עובר עלה על כל יראה, ולא צריכין לומר דעשאו הכתוב כאילו ברשותו, ועל כרחק דפליגי על רבי אבהו, וכל לא תאכל רק איסור אכילה משמע, על כן נאמר לא יאכל בצירי לאיסור הנאה.

*

ונראה לשלב סוגיא דידן, ולבאר בזה סוגיא דשמע מינה מדרכי עקיבא תלת (פסחים ה.), דאיתא התם, אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם (שמות יב-טז), מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב וכו', רבי עקיבא אומר אינו צריך, הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשבתו, וכתוב (שם יב-טז) כל מלאכה לא יעשה בהם, ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה. אמר רבא שמע מינה מדרכי עקיבא תלת, שמע מינה אין ביעור חמץ אלא שריפה, ושמע מינה הבערה לחלק יצאת, ושמע מינה לא

דקיימא לן כרבי שמעון שם דלאחר זמנו מותר מן התורה, תו ליבא למילף איסור הנאה מקל וחומר, דמה לנותר ושאר איסורים שאין היתר לאיסורם, תאמר בחמץ שיש היתר לאיסורו ע"כ. ולפי זה סוגיית הגמרא כאן אולא אליבא דרבי שמעון, דלא מצי למילף איסור הנאה מנותר, אבל לרבי יהודה בלאו הכי לא צריכין קרא לאיסור הנאה, דמנותר ילפינן לה.

והנה בישועות יעקב (סימן תמו סק"ב) כתב, נראה לי מילתא חדתא, דהא דאמרינן דחמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו ברשותו, זה לא נאמר רק אליבא דרבי יהודה דאית ליה דחמץ אסור לאחר הפסח, ונמצא דהחמץ אין לו שום שיווי, ומכל מקום עובר עליו בכל יראה, אם כן אינו ברשותו רק משום דעשאו הכתוב כאילו ברשותו. אבל אליבא דרבי שמעון דסבירא ליה דחמץ לאחר הפסח מותר, הוי חמץ דבר הגורם לממון, ובחמץ קיימא לן (שם ה) דדבר הגורם לממון כממון דמי משום שנאמר לא ימצא, ואם כן שפיר הוי החמץ ברשותו, דכממון דמי ע"כ. וכן מבואר גם בשאגת אריה (סימן עז), ועיין בזה במקור חיים (פתיחה לסימן תלא אות א).

ומעתה מובן שפיר מה דאמרינן על חזקיה דפליגי על רבי אבהו, דכיון דחזקיה הוצרך קרא לאסור הנאה מלא יאכל, ולמה לא יליף לה מקל וחומר

אמרינן מתוך, ויש לומר דגם בחמץ בככותבת סבירא ליה כבית שמאי, ולא מוכח שוב מנותר דמצותו בשריפה. (ועיין באבני ציון חייב סימן א').

ונראה דהנה בערוגת הכשם מהגאון מו"ה אריה ליבוש באלחובר על יו"ד (בפתיחה להי בשר בחלב אות י"א) הקשה, לפי מה שכתב הריטב"א (מכות ה) דאף למאן דאמר עונשין מן הדין, אין ללמוד בקל וחומר בעדים זוממין דגם בהרגו נהרגין, כיון דעד זומם חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ע"כ. ומבואר מדבריו דכמו דאמרינן (פסחים מד:) דמחידוש לא גמרינן, כמו כן בדבר שהוא חידוש אין ללמוד בו קל וחומר ממקום אחר, דאין לך בו אלא חידושו. ומעתה איך קאמרי בית שמאי דחמץ בככותבת, דלכתוב חמץ ולא ליבעי שאור, ואנא אמינא ומה חמץ שאין חימוצו קשה חייב, שאור שחימוצו קשה לא כל שכן. הרי הא דעוברים בכל יראה גבי חמץ חידוש הוא, כדאמרינן (פסחים א) דאמר רבי אלעזר שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו, בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה. ואם כן כיון דחידוש הוא, מה מקשה דנילף בקל וחומר, הא בחידוש אמרינן אין לך בו אלא חידושו, ואין ללמוד בו קל וחומר ממקום אחר עכ"ד.

ונראה ליישב דהנה בשו"ת חתן סופר (סימן ח) הקשה אהא דאמרינן

אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ע"כ.

ובספר מאיר עיני חכמים להגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל (דף קיד:) הקשה, דאיך הוכיח רבא מדרבי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה, הא דין זה ילפינן (פסחים כה) במה מצינו מנותר דישנו בכל תותירו, וחמץ בכל תותירו, מה נותר בשריפה וכו'. והנה בגמרא (ביצה ב) סבירא להו לבית שמאי דאיסור שאור בכזית וחמץ בככותבת. ואם כן דבל יראה דחמץ בככותבת ליכא למילף חמץ מנותר לשריפה, דמה לנותר דבל תותירו בכזית (עיין מנחת חינוך מצוה ח), מה שאין כן חמץ דבל יראה הוא בככותבת. וליכא למילף מנותר רק שאור דבשריפה, דשיעורו שוה בכזית כמו נותר, אבל חמץ אי אפשר למילף שיהא בשריפה. ואם כן קשה, הא רבי עקיבא קאי על הפסוק אך ביום הראשון תשביתו שאו"ר מבתיכם, דהוא מערב יום טוב. ואפשר לומר דרבי עקיבא סבירא ליה כבית שמאי דחמץ בככותבת, וליכא למילף מנותר רק דשאור בשריפה דשיעורו בכזית, מה שאין כן חמץ דשיעורו בככותבת ליכא למילף מנותר דבשריפה, ויש לומר דרבי עקיבא סבירא ליה בחמץ דהשבתתו בכל דבר, ומנא ליה לרבא להוכיח מדברי רבי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה. דהא בלאו הכי סבירא ליה לרבי עקיבא כבית שמאי שם דלא

ותירצו כיון דגם מקודם היתה יכולה להנשא, ורק האיסור היה מעכב עליה, אם כן ניהנית רק מה דלא נשאת באיסור, והוי גס כן רק הנאת המצוה, ומצות לאו ליהנות ניתנו ע"כ.

ואם כן גם הכא במבטל איסורי הנאה, הא גם קודם הביטול היה יכול ליהנות ממנו, ורק האיסור היה מעכב עליה, אם כן אינו מרויח על ידי הביטול רק מה דלא יעבור על האיסור, וזה הוי רק הנאת מצוה, ולא חשיב הנאה, דמצות לאו ליהנות ניתנו. ולכן הגם שנהנה ממה שנתרבה ההיתר שלו במה שמבטל האיסורי הנאה בתוכו, הא אינו מרויח רק במה דלא יעבור על האיסור, והוי רק הנאת מצוה דאינה הנאה.

והנה דין מצות לאו ליהנות ניתנו יש בזה פלוגתא בגמרא (ראש השנה כח. ונדרים טו), ואם כן אי יש איסור לבטל לכתחלה איסורי הנאה תליא בפלוגתא, דאי אמרינן מצות ליהנות ניתנו, וגם הנאת מצוה מקרי הנאה, אז אין לבטל איסורי הנאה מן התורה משום דנהנה ממה שנפקע ממנו האיסור, וגם הנאת מצוה הוי הנאה. אך אי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, ואין הנאת מצוה נחשבת הנאה, אז גם איסורי הנאה מותר לבטל.

ומעתה הא דאמרינן דחמין משש שעות ולמעלה אינן ברשותו

שני דברים אינן ברשותו של אדם וכו' וחמין משש שעות ולמעלה, דכיון דאסורין בהנאה אין להם בעלים, ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו, לשיטת הפוסקים דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן (עיי' ש"ך יו"ד סימן צט סק"י), אם כן מן התורה יכול לבטלו במינו ונעשה היתר, ואמאי איסורי הנאה אין להם בעלים, ואינן ברשותו ע"כ.

אמנם מכואר בחוות דעת (יו"ד סימן צ"ט סק"ה) דהא דמותר לבטל איסור מן התורה, הוא רק באיסורי אכילה, דכיון דמבטל לה אזיל איסוריה, מה שאין כן באיסור הנאה, הרי כשנטלו ומבטלו הרי נהנה במה שמבטלו, ואין לך הנאה גדולה מזו שמרבה ההיתר במה שזורק האיסור לתוכו, ולכן מן התורה אסור לבטל איסורי הנאה ע"ש. וממילא אתי שפיר הא דאיסורי הנאה אינן שלו, כיון דאסור מן התורה לבטלם, דעצם הביטול אסור מצד הנאת האיסור.

אך בשו"ת אבני ציון (ח"ג סימן עה) יצא לדון בזה דאף באיסור הנאה מותר לבטל לכתחלה, והוא על פי מה שכתב הרשב"א והרמב"ן (יבמות קג) בחלצה בסנדל של עבודה זרה חליצתה כשרה, ופירש רש"י דאי משום איסור הנאה, חליצה לאו הנאה היא, דמצות לאו ליהנות ניתנו ע"כ. וקשה הא אית לה הנאה דמותרת על ידי זה להנשא.

הקשו על הא דאמר רבי עקיבא שאי אפשר לבער ביום טוב דהבערה הוי אב מלאכה, הלא אפשר לבער ביום טוב וליהנות ממנו אחר ששרף ויעשה גחלים דמותר בהנאה (פסחים כו:). ותירצו דכיון דמתחלת ההבערה אינו יכול ליהנות ממנו, אף על גב שיחא לו הנאה ממנו אחר כך אסור ע"כ. והקשה בשו"ת מהרש"ם (חי"ג סימן ט"ו) לדעת הרשב"א (נדרים טו:) דאף בדאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, דלא חשיב כהנאת הגוף כיון דאתו בהדי הנאת מצוה שלא ניתן להנאה עיי"ש. אם כן מנא ליה לרבי עקיבא דתשביתו הוי מערב יום טוב, דלמא ביום טוב קאי, ומבעיר החמץ לבשל בו אוכל נפש. ואף דחמץ אסור בהנאה, מכל מקום מהיסק זה מותר ליהנות אף בתחלת הבערה, אחר שהוא מקיים המצות עשה דתשביתו בשריפה זו. ואף על פי שיש לו הנאת הגוף של בישול אוכל נפש בהדי קיום המצוה, אכתי אמרינן ביה מצות לאו ליהנות ניתנו ושרי עיי"ש. אך אי נימא דסבירא ליה לרבי עקיבא דמצות ליהנות ניתנו, אתי שפיר דבריו בפשיטות דאפילו הנאת עצם המצוה נחשב הנאה, ומכל שכן הנאת הגוף דאתי בהדיה, ואין שום אופן היתר הבערה בחמץ ביום טוב, ועל כרחך דתשביתו מערב יום טוב קאי.

מן התורה, והוי חידוש שעשאן הכתוב כאלו הן ברשותו, זהו רק אי אמרינן מצות ליהנות ניתנו, ואם כן אין לבטל איסורי הנאה מן התורה, דנהנה שנפקע ממנו האיסור, וממילא אין שום שויות לאיסורי הנאה ואינו שלו, והוי חידוש שעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. אבל אי סבירא לן דמצות לאו ליהנות ניתנו, והנאת מצוה לא נחשב הנאה, אם כן מותר לבטל החמץ אחר שיש שעות, דהא גם קודם הביטול היה יכול ליהנות ממנו רק האיסור היה מעכב עליו, ואינו מרויח על ידי הביטול רק מה דלא יעבור על האיסור, וזה הוי רק הנאת מצוה, ומצות לאו ליהנות ניתנו.

ואם כן יש לומר דבית שמאי סבירא ליה להלכתא דמצות לאו ליהנות ניתנו, ואם כן מותר לבטל החמץ מן התורה אחר זמן איסורו, דהנאת מצוה לא נחשב הנאה, ואם כן הוי החמץ ברשותו גם אחר זמן איסורו, ושפיר עובר עלה על בל יראה, ואין כאן שום חידוש בחמץ שיעשנה הכתוב כאלו הן ברשותו, ואתי שפיר הא דקאמרי בית שמאי לכתוב חמץ ולא ליבעי שאור ונילף בקל וחומר שאור מחמץ, דכיון דלא הוי חידוש, יש ללמוד בו מקל וחומר, ומיושב קושיית הערוגות הבשם.

אמנם רבי עקיבא מוכח מסוגיא זו דסבירא ליה מצות ליהנות ניתנו, והוא דהנה התוספות (ד"ה כל)

ובזה יתיישב מה דהוכיח רבא מדברי רבי עקיבא דסבירא ליה דלא

סבירא ליה כבית שמאי דשיעורו בככותבת, דהא מעמא דבית שמאי הוא דלכתוב רחמנא חמץ ולא ליבעי שאור, ונילף שאור מחמץ, ומזה הוכיח דעל כרחק שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, אך זהו רק לבית שמאי דסבירא ליה דחמץ לא הוי חידוש, דאיסורי הנאה הוי שלו, כיון שיוכל לבטל אותם, ואין איסור בביטולו מן התורה, דכיון דהנאתו הוי רק שלא יהא בו איסור, ומצות לאו ליהנות ניתנו כנ"ל.

אבל רבי עקיבא הרי סבירא ליה דמצות ליהנות ניתנו, דאם לא כן יוכל להכעיר החמץ תחת תבשילו בפסח, ולקיים בו תשבותו, והנאת הגוף בהדי מצוה לא הוי הנאה. ועל כרחק דמחשיב הנאת מצוה להנאה. וכיון שכן הוא, אי אפשר לבטל חמץ מן התורה חד בתרי, דעצם הביטול נחשב להנאה שמתרבה ההיתר, וכיון שאין לו בחמץ שום צד היתר הנאה, הוי חמץ אינו ברשותו, ואיך יעבור עליו בבל יראה, ועל כרחק דחידוש הוא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו. ואם כן לדידה אי אפשר למילף שאור מחמץ בקל וחומר, כיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חידוש, ושוב אין ראייה דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה וחמץ בככותבת, כיון דלרבי עקיבא ליכא למילף בקל וחומר דחידוש הוא, ועל כרחק דלא סבירא ליה כבית שמאי, ושפיר הוכיח רבא מרבי עקיבא דאין ביעור יחמץ אלא שריפה.

אמרינן מתוך, דאי אמרינן מתוך הותרה הבערה גם שלא לצורך. והקשו התוספות (ד"ה לא) דמה ראייה יש דסבירא ליה כן לרבי עקיבא, דלמא סבירא ליה דאמרינן מתוך, אך הרי בעינן צורך היום קצת וליכא. ותירצו דהכא מה שמבער הוי צורך ע"כ. והקשה עלה בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן צג) דאמאי יהא נחשב תשבותו צורך קצת, הא מצות לאו ליהנות ניתנו, והנאת מצוה לא נחשב לצורך ע"ש. אך לפי מה שביארנו הכריח כן רבא מדברי רבי עקיבא עצמו דסבירא ליה דמצות ליהנות ניתנו, דאם לא כן הרי יכולין לקיים תשבותו גם ביום טוב, לבשל בהחמץ אוכל נפש, דכיון דמקיים כעת מצות תשבותו, במלח הנאת הגוף לגבי המצוה ולא נחשב להנאה, אלא על כרחק דסבירא ליה לרבי עקיבא דהנאת מצוה הוי הנאה, ואם כן יש בהבערת חמץ צורך קצת, ואף על פי כן אסור, על כרחק דלא סבירא ליה מתוך.

ומעתה יתיישב שפיר קושיית הגה"ק מאוסטראווצא דמנא ליה לרבא דסבירא ליה לרבי עקיבא אין ביעור יחמץ אלא שריפה, דלמא סבירא ליה כבית שמאי דחמץ שיעורו בככותבת, וליכא למילף מנותר רק דשאור בשריפה, ששיעורן שוה לנותר בכזית, אבל חמץ דשיעורו בככותבת יש לומר דסבירא ליה לרבי עקיבא דהשבתתו בכל דבר. ולפי מה שנתבאר על כרחק צריכין לומר דלא

*

הא כיון דמחוייב להשביתו אי אפשר לו עוד לבטלו ברוב, ושוב לא הוי ברשותו לשום דבר, ואיך יעבור עלה שוב בכל יראה, ועל כרחך שחידשה תורה לעשותו כאלו הן ברשותו לגבי בל יראה.

*

עוד היה נראה ליישב קושיית הערוגת הבשם על בית שמאי שהוכיחו דשיעור חמץ בככותבת, דאם שיעורו בכזית כמו חמץ, יש ללמוד חמץ משאור, הלא חמץ חידוש הוא, ואין למדים זה מזה ובנייל.

ונראה דהנה כבר כתבנו שיש מחלוקת בפוסקים אי איסורי הנאה אינם שלו כלל, או שהם שלו אלא שאינם ברשותו. וכתב בשו"ת קול אריה (סימן יח) דאפשר לומר דזה תליא בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש (גיטין מז:) אי קנין פירות כקנין הגוף או לא, לפי מה דמבואר ברשב"ם (בבא בתרא ג.) דטעמא דמאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף, דסובר דכל עצמו וגופו של חמץ הוא עומד רק לתשמישו, לכן למי ששייך התשמיש שייך גם כן הגוף, דהגוף לא הוה רק כמו מפל לתשמישו. ומאן דסובר קנין פירות לאו כקנין הגוף סובר דתשמיש והגוף שני ענינים מחולקים הם והגוף הוא העיקר ע"ש. אם כן הוא הדין באיסורי הנאה דליכא רק הגוף, דתשמיש אין כאן דהרי אסור בהנאה, אי

ובענין זה יש ליישב מה שהקשה בישועות יעקב (אוי"ח סימן תלא סק"א) על הא דאמרו דעשאן הכתוב כאלו ברשותו, ופירש רש"י להתחייב עליה בכל יראה ע"ש. ולמה לא פירש דברשותו הוא גם לענין לעבור עליו בעשה דתשביתו ע"כ. ועיין בשו"ת קול אריה (סימן יח) מה שכתב בזה, ועל פי דרכו יש להוסיף עוד.

והוא דבאמת תקשה על מה שאמרו שחמץ אינו ברשותו של אדם, הלא מן התורה אפשר לבטלו חד בתרי, ושפיר יוכל ליהנות ממנה ובנייל. ובמגן האלף (רי"ש סימן תמ"ז) תירץ עלה, דכיון דהוא מצווה בעשה דתשביתו, וכשיבטלנו ברוב אינו מקיים העשה דתשביתו, ושפיר קאמר רבי אלעזר דחמץ אינו ברשותו דאסור לבטלו מין במינו ברוב מן התורה, כיון דמבטל העשה דתשביתו ע"כ. וכן תירץ הברוך טעם בשו"ת עטרת חכמים (יו"ד סימן ט"ז).

ומעתה מה שחייבה תורה בעשה דתשביתו, לא תקשה הא אינו ברשותו של אדם ואיך יתחייב בחיוב דתשביתו, דיש לומר דשפיר הוי חמץ שלו, כיון דיכול לבטלו חד בתרי, ושפיר חייבה אותו תורה בתשביתו. אמנם אחר שכבר נתחייב בתשביתו, תקשה איך יתחייב שוב בלאו דבל יראה,

אם הם שלו אלא שאינם ברשותו, אין זה חידוש שעובר על כל יראה לך, שהרי שלו הם. ואם כן יש לומר דבית שמאי הוי סבירא להו דקנין פירות לאו כקנין הגוף הוי, ואם כן אף דהתשמיש נאסר, על כל פנים על הגוף נשאר שם בעלים, והוי איסורי הנאה שלו, ואין זה חידוש שעובר בכל יראה, ושפיר יכולין למילף חמוץ משאור, ולמה חלקן הכתוב, ועל כרחק דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה.

אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי, איסור הנאה לית ליה בעלים, כיון דלדידיה עיקר החפץ עומד לתשמישו והרי התשמיש נאסר, ולית ליה גם כן הגוף. ואי קנין פירות לאו כקנין הגוף, אף דהתשמיש נאסר על כל פנים על הגוף נשאר שם בעלים ע"כ.

והנה הא דחמוץ הוי חידוש שעשאן הכתוב כאלו הן ברשותו, והו"ק אי נימא דאיסורי הנאה אינם שלו, אבל

* * *

דרוש לשבת הגדול

[דרש הס כמו עשו], דבר אחר כחמוץ ענמיכס על דברי תורה [עשו ענמיכס כמותים להטעם על דברי תורה], דבר אחר הס ואחר כך כחמ, דרצבא, דאמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה [יעיין] ע"ש. ונראה כי בשעה שהחכם דורש, וזני אדם מכניעים ענמס לבוא כמות כמות לשמוע, אז מתקיים הסכת ושמע ישראל בכל פירושיה, שעושין כמות לעסק התורה, ומכתמין ומכניעין ענמס לשמוע ולקבל, ושזב הס ואחר כך כחמ, הס שותקין בשעת שמיעתן ושזב מעיינין אחר זה, מהו נוגע לתיקון מעשיהם.

ואז מתקיים אלל כל אחד גם סיום הכתוב, היום הזה נהיית לעם

בזנהג ישראל תורה מומן הקדמונים לדרוש בשבת הגדול, ואס כי עיקר הטעם היא להורות לעם ה' דיני החג, לידע המעשה אשר יעשו, היו חכמי ישראל מנללים הזמן לדרוש גם בפלפולא דאורייתא בסוגיא, ודברי מוסר ותוכחה דצברים העומדים על הפרק. וזודאי שיש טעמא רבא שקבעו זאת קודם שנכנסים לימי החג של פסח.

ונראה דהנה משה רבינו ציומו האחרון אמר לישראל, הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם לה' אלוקין וגו' (דברים כו-ט). ובגמרא (ברכות סג:) דרשו זאת צכמה אופנים, הסכת, עשו כמות כמות ועסקו בתורה

הבאים לשמוע דבר ה', הם מכניעים עצמם לצוא, ושזב לקבל את הדברים ששומע, והוא שוחט את רוחו העולה למעלה. ובמקום אשר תשחט את העולה, הוא זוכה אז שתשחט את החטאת, שהקצ"ה מוחל עונותיו. והנה בחג הפסח יורד מן השמים אורות גדולות לכל אחד ואחד מישראל שלא לפי הדרגתו, וכמו שהיה צליל ייחאם ממזרים, אך אם האדם מלוכלך בחטאיו חקר לו הכלים שיוכל לקבלם. ולא עוד אלא שחוצת הלילה היא להרבות צסיפור שצחו של מקום, ושולחים מן השמים מלאכי מעלה לשמוע, ולחזור אחר כן הדיבורים למעלה בשמים ממעל. והרי אמרו חז"ל (ויק"ר טז-ד) אמר רבי לוי מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים שאין הקצ"ה חפץ בקילוסו של רשע ע"ש. ומי יאמר זכיתי לצי שיהיה ראוי לזה. על כן הנהיגו קדמונינו לדרוש צרצים קודם החג, וכאשר החכם יושב ודורש והעם שומעין, הקצ"ה מוחל להם עונותיהם, וצוה יוכלו ליכנס להחג נקי ומזוקק, ויוכל לקבל השפעות החג כראוי.

ובד' יתן ה' בזכות הציבור הבאים לשמוע ולקבל, שירד אז עליהם רוח טהרה מן השמים להיות מנוקים מעון, יושפע גם על הדורש הארה מלמעלה לזכות את הרצים, ולהמציא הדיבורים הנכונים, שיהיו הדיבורים

לה' חלקיק, לא מיציעיא אם הדיבורים יעשו רושם על האדם לשנות את דרכו מהיום ולהלכה להיות עזב נאמן לה' ביתר שאת ויתר עז, אז צודאי שמתעלים ציוס הזה להיות לעם ה', אלא גם מי שלא הגיע לידי מדה זו, מרויח הון רב צמה שצא לשמוע, כי אמרו חז"ל (שוח"ט משלי י) שצשעה שהחכם יושב ודורש והעם שומעים, הקצ"ה מוחל עונותיהם של ישראל ע"כ. אם כן הוא יוצא נקי מעונותיו המצדילים צינו לצין קונו, והיום הזה נהיית לעם לה'.

וע"ז זה דרשו חז"ל (ברכות טז.) למה נקמכו אהלים לנחלים (ופירשו בתוספות דסמיך מה טובו אהליך יעקב (צמדבר כד-ה) לנחלים נטיו), לומר לך, מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים כן ע"ש. והיינו כי הכתוב מה טובו אהליך יעקב דרשוהו חז"ל (סנהדרין קד:) דקאי על צתי כנסיות וצתי מדרשות, ושיצח מה טובו הם הצתי מדרשות שמתקצצים צהם לשמוע דברי תורה, שהם דומים אז לנחלים, שהנכנס צו הוא כאילו נכנס למקוה מים, שיוצא משם טהור מטומאותיו, שהקצ"ה מוחל אז עונותיהם של ישראל.

וע"ז זה רימו הכתוב צפרשתנו, במקום אשר תשחט את העולה תשחט את החטאת (ו-יח), והיינו כי

ז"ל, האמנתי כי אדבר (מהלים קמז-י), על ידי הדיבור שחורים אמונה צפה זוכים לאמונת הלז. ואמר הכתוב (ירמיה ז-כח) אצדה האמונה נכרתה מפיהם, רצה לומר מדוע אצדה האמונה מלצם, מפני שנכרתה מפיהם, היינו שאינם חוזרים האמונה צפה ע"כ.

וּנְרָאָה ראייה מן התורה לזה, כי הלא כל מצות ה' שאינם תמידיות די לנו לקיימם פעם אחת בכל יום, כגון מצות תפילין וכדומה. ולעומת זה מצוה שתלוי בזכרון, די לקרותה פעם אחת בשנה, ושיעור זמן שכתה י"ב חודש (ברכות נח:), כגון קריאת פרשת זכור. רק מצוה אחת יש לנו בתורה שתלוי צדיעה וזכרון, ולא די לנו בזה פעם אחת בשנה או אפילו פעם אחת ביום, אלא פעמיים בכל יום ערב וצוקר, והוא מצות קריאת שמע שנריכין לקרוא שמע ישראל, בכל יום בשכבך וצוקומך, לומר צפה ולהשמיע באזנו, כי ה' אלקיני ה' אחד, וכי ראשי בני ישראל חלשים כל כך, שישכחו לעת ערב מה שאמרו בצוקר. אך זה בא להורות כי ריבוי הדיבור מחזק את האמונה יותר ויותר, וכל כמה שישמיע זאת פעם אחר פעם, יעשה זאת עליו רושם יותר, שתהא אמונתו מאיר כדבר חוש שרואה בעיניו. ובאמת יש עוד מצוה כזה, והיא מצות הזכרת יציאת מצרים,

יוצאים מן הלז וגם נכנסים אל הלז, ולאדם מערכי לז ומה' מענה לשון, יהיו לרזון אמרי פי והגיון לצי לפניך ה' צרי וגואלי.

* * *

וּנְרָאָה עוד כוונה צמה שאמר הכתוב הסכת ושמע ישראל, הנה שורש ויסוד היהדות היא האמונה הצרופה בהצורא עולם, וכמו שהתחיל ה' תורתו, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ-ב), ובא חזקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חזקוק ז-ד) ולדיק באמונתו יחיה (מכות כג:). ויש בזה כמה מדרגות לאלפים בעצם האמונה, וכפי מה שמאיר זאת יותר בהאדם, כן הנהגתו מתעלה, בקיום מצות ה' בכל פרטיה, ולהתגבר צמת הנסיון כאשר בא דבר עצירה לידו. המאמין האמיתי בהשגחת הצורא עליו בכל עת ובכל רגע, כל היום עובר עליו רגוע מכל מה שמתהוה, ומקבל הכל באהבה וצשמחה. וזהו בעצם הנקודה היותר נשגבה של חג הפסח, חג האמונה, שנחגלה אז כח ה' בעולמו, עד שהראו באצבע ואמרו זה א-לי.

וּדְהָנָה להתעלות ולהתעצם באמונה, זה תלוי צריבוי הדיבור מאמונה, לחזור ולשנן זאת תמיד, וכמו שפירש הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש

בעולם שאינה בהשגחה פרטית ומדוייקת, ויאיר זאת תמיד עיניו כמו דבר שרואה בחוש, לזה נריכין עבודה רבה שיזכה להרגיש זאת תמיד בכל המצבים, ונצאר קצת הדברים צפרטיות.

הבתוב אומר, והאספסוף אשר בקרב התאו תאוה, וישונו ויזכו גם בני ישראל ויאמרו וגו', זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וגו', ועתה נפשונו יבשה אין כל, בלתי אל המן עינינו (במדבר יא-ה). והיא פליאה, דבשלמא מה שהערב רב היו מתרעמים, עדיין יכולין לנו להצין, כי הרי במקורם המה בעלי תאוה, אבל שיזכו בני ישראל, שהמה החשובים שבעם, להתאונן על הדגים שאכלו במצרים, להיות חביב עליהם יותר מלחם מן השמים, לחם שמלאכי השרת אוכלים, וכי זוללי צער היו.

וגראה דהנה מצינו ציעקב צבינו קודם מותו, שבירך את יוסף ואמר לו, המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים, ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק, וידגו לרוב בקרב הארץ (בראשית מח-טו). וברש"י וידגו, כדגים הללו שפריס ורצים, ואין עין הרע שולטת בהם (צ"ר זג-ע"כ. ויש לומר בזה עוד, דהנה ברש"י הקשה, אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם, והלא

שיש להזכירו ביום ובלילה, אך שם תלוי זאת במחלוקת של בן זומא וחכמים (ברכות יב:), וגם שם טעמו משום דמנא זו הוא שורש אמונתנו.

והמתבונן במנא זו של קריאת שמע שחיובו פעמיים בכל יום, יצין וישכיל להרבות תמיד ולחזור בהתבוננות תמידי על שורש האמונה בכל עת ובכל שעה, וכמו שאמר הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש ז"ל שכל מה שצדיק אחד גבוה מחצירו, הוא מכח שהאמונה ברורה אצלו יותר ובהירה יותר, והוא עד אין סוף (תורת אבות). והנה מצות קריאת שמע היא מצוה ת"כ (לפי מנין המצות בספר החינוך), ועל כן אמר הכתוב 'הס-כת ושמע ישראל', שתוק והתבונן במצוה הת"כ שהיא מצות שמע ישראל, שיש להרבות הדיבור בענייני אמונה, וכאשר תגיע להכרה זו, אז היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך.

*

והנה האמונה שיש צורח עולם, ואין העולם קדמון, זה מצין כל מי שיש לו שכל ישר, שאי אפשר להתהוות עולם כזה, השמש והירח וכו', מעצמו בלי מעשה אלקים, וגם גויי הארץ מאמינים בזה, אבל לחיות עם אמונה זו, שיש מנהיג להצירה, עין רואה ואוזן שומעת, ואין דבר

*

והנה כבר דברנו צוה במקום אחר (עיין שמן ראש לפסח ח"א קסו.)
 ללכאורה צריך ביאור מהו הענין
 שהזמין ה' להנשים הנדקניות דגים
 קטנים דייקא, הלא הקצ"ה היה יכול
 להזמין להם מזונותיהם, כדרך שהזמין
 לבניהם אחריהם שני עגולין של דבש
 וחלב וכדומה.

וגראה דהנה ידוע כי כל מה שצרכו
 הקצ"ה בעולמו לא צרכו
 אלא לכבודו (אבות ו-יד), וככל דבר
 שאנו רואים בהצריאה נוכל ללמוד
 ממנו מוסר השכל לעבודת ה', וכמו
 כן יש לימוד מיוחדת מהדגים. והוא
 על פי מה שכתוב בקונטרס משמרת
 כהונה (שמדפס בסוף ספר אור תורה),
 ששח הגה"ק מאסטרראווא זי"ע, כי
 חוקרי הטבע צדקו ומלאו דבר פלא,
 בענין דגים שנמצאו בלועים בתוך
 דגים הגדולים מהם. והשתוממו שאף
 פעם לא מצאו שיהיה ראשו של הדג
 הצלוע כנגד ראשו של הדג הצלוע,
 ונצו כנגד ונצו, אלא תמיד ראשו של
 הדג הצלוע כנגד ונצו של הצלוע.
 והמשיך ואמר, שהעולם מבארים סיבת
 הדבר, שיש כאן לקח נשגב שאנו
 יכולים ללמוד מהדגים צמדת בטחון
 בעניני פרנסה. והענין הוא, כי היות
 שהדג הצלוע מחפש את פרנסתו בכך
 שהוא רודף אחרי הדגים היותר

כבר נאמר (שמות ה-יח) ותצן לא ינתן
 לכם, אם תצן לא היו נותנים להם
 חנם, דגים היו נותנין להם חנם וכו'
 ע"ש. וצמרהש"א (סוטה יא.) כתב לבאר
 כוונתם, על פי מה שאמרו חז"ל (שם)
 דרש רב עורא בשכר נשים נדקניות
 שהיו באותו הדור נגאלו אצותינו
 ממזרים, שצטעה שהולכות לשאוב מים
 מזמן להם הקצ"ה דגים קטנים
 בכדיהם, ושואצות מחנה מים ומחנה
 דגים, וצאות ושופתות שתי קדרות,
 אחת של חמין ואחת של דגים,
 ומוליכות אותם ומשקות אותם וכו'.
 וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות
 ויולדות צטעה תחת התפות, והקצ"ה
 שלח מלאך מן השמים ומנקר אותם
 ומשפר אותם, ונותן להם שני עגולין
 אחד של דבש ואחד של שמן וכו'.
 ולאחר שמתגדלים באים עדרים עדרים
 לבתיהם, וכשנגלה הקצ"ה על הים הם
 הכירוהו תחלה שנאמר (שמות טו-ג) זה
 א-לי ואנהו ע"כ

ועל זה אמרו זכרנו את הדגה אשר
 נאכל במזרים חנם, שלא היו
 קונים אותם, אלא שהקצ"ה הזמין
 אותם להם חנם בכדיהם ע"ש. וזה
 מתאים עם מה שאמרו חז"ל (נדרים
 נא): דהנודר מן הדגה אסור בקטנים
 ומותר בגדולים, דבלשון בני אדם
 קורין לדג קטן דגה ע"ש. ולכן אמרו
 זכרנו את הדגה, היינו הדגים הקטנים
 שנמצאו בכדיהם.

זה אנו רואים בחוש אלל הדגים, שמעולם לא נמנעו שהדג הרודף לבלוע דג חצירו ישיג מצוקשו לבלוע, ואין נמנעו בקרבן רק דג שצא כנגדו ונכנס ישר לתוך פיו, וזה צא להורות לנו שאי אפשר לקפח את חצירו אם לא נגזר עליו כן מלמעלה, שאין אדם נוגע במוכן לחצירו. והדגים מעולם לא עלה בידם לקפח את הדג שהם רודפים אחריו.

*

והבוואמין האמיתי המתעטס באמונתו, שכל הלחמ האדם בעולם איננו ממעשי ידיו, אלא מגזירת עליון ית"ש, ולא לחכמים לחס ולא לנבונים עושר, או ישתדל תמיד במעשיו ללכת בדרכי התורה, למצוא חן בעיני ה', כי רק הוא המשפיע לו כל. ולא יתכן להעלות על הדעת שעל ידי שמירת התורה יפסיד לו ה' את פרנסתו, ואדרבה לפי ריבוי מסירותו לעשיית רצון קונו יתרבה עוד הלחמתו יותר ויותר.

ובבוז שציאר בספר אפריון (פ' ויקהל) צמה שאמר הכתוב, ששת ימים תעשה מלאכה וציום השביעי יהיה לכם קודש (לה-ב), דלמה מזכיר הכתוב את ששת ימי המעשה, הלא עיקר רצונה היא לזוות על איסור מלאכת שבת. ועוד דלמה אמר תעשה מלאכה (בצירי וקמ"ז), וכי המלאכה נעשית

קטנים שזורחים ממנו, אם כן תמיד צהיותו רודף אחריהם, ראשו של הצולע הוא כנגד זנבו של הצורה ממנו, ואם היה מנליח להשיגם ולבלועם כי אז היה זנבו של הצולע מול זנבו של הצולע וראשו כנגד ראשו. ולכן מראים לנו מן השמים, כי את מי שהוא רודף אחריו אף פעם לא ינליח להשיג, רק הקצ"ה מומין לו דג שצא מולו ואינו צורה ממנו, ולכן כשהוא צולע אותו נמנעו שראשו של הצולע הוא מול זנבו של הצולע, וזנבו של הצולע כנגד ראשו של הצולע.

וזה מוסר השכל על פרנסת האדם, שהכל מושג מלמעלה, ומונותיו של אדם קצוצים לו מראש השנה (בי"ה טו.), ולא כחו ועוצם ידו עושה חיל, אלא מוטל עליו לעשות השתדלותו מגזירת חטא אדם הראשון צועת אפיך תאכל לחם (בראשית ג-יט), אבל יתכן שה' יזמין לו פרנסתו כפי שנגזר עליו גם שלא בקשר השתדלותו ע"כ.

אך יש צוה עוד לימוד עמוק יותר, על מאמרים (יומא לה.) אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך [לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי, כי על כרחך צהם יקראוך לזא ולשזו במקומך], ומשך יתנו לך [כלומר לא משלהם הוא מתנה, אלא מוונות קצוצים לך מן השמים], ואין אדם נוגע במוכן לחצירו ע"כ. ודבר

שיש ללמוד מהדגים צעינין זה, ידוע דברי הזוהר הקדוש (ח"ג רכט:): שדגים יש להם עיניים פקוחות שאינן נסגרות אף פעם. זאת אומרת שהדג אינו ישן כשאר הברואים, רק תמיד הוא ער ועומד על המשמר שלא יבלעוהו הדג היותר גדול ממנו. והנה זהו שיש לו עיניים פקוחות לראות מי הוא זה שצא כנגדו, לכן אינו מפחד כלל מהדגים הגדולים שהוא רואה מול עיניו, כי הוא חושב שתמיד יוכל לברוח מהם כאשר רק יתקרבו לבלוע אותו. אך לעומת זה יש לו פחד מהדגים הגדולים שנמצאים מאחורי זנבו, שהרי אותם איננו מסוגל לראות צעיניו שצראשו, ובהכרח הוא ששם סומך כל בטחונו על ה' שישמור אותו מהדגים הגדולים שמאחורי זנבו.

לָבָן מראים לנו מן השמים, כי מאותם הדגים הגדולים שנמצאים מאחורי זנבו אין לו ממה לפחד, כי מן השמים שומרים עליו שלא יבלעוהו משום שהוא צומח זה, אך דוקא מלפניו ששם הוא סמוך וצטוח צעיניו הפקוחות צבחינת כחי ועוצם ידי, הנה דוקא משם צולעים אותו הדגים הגדולים, ללמדנו מדת הבטחון, שכל זמן שהאדם צומח זה ולא צכוחות עצמו, אז הוא יכול להיות סמוך וצטוח שהקב"ה אכן ישמור עליו ע"כ.

מאליה. אך הכוונה היא, כי מי שאינו מאמין אשר פרנסתו מן השמים, וחושב שכחו ועוצם ידו עושה חיל, קשה לו לשבות ביום השבת, דלפי מחשבתו אם ישבות יחסר לו פרנסת היום ההוא. ולכן מדגישה הכתוב קודם הציווי על שמירת שבת, ששת ימים תעשה מלאכה, דע לך שבששה הימים אין אתה עושה המלאכה בעצמך, אלא כל הצרכה במלאכתך היא מאליה, מאת הבורא ית"ש, דמזונותיו של אדם קצוצים לו מראש השנה, ואז יהיה נקל עליו לקיים את המשך הכתוב, וביום השביעי תשבות ע"כ.

וְבָן הוא גם ככל שאר מצות התורה, ונוגע צומנינו להכלים הטכנולוגים שמשתמשים בהם לצורך פרנסה, כל זמן שחושב שהוא צומעשיו מביא פרנסתו והלחתו, אז קשה לו לפרוש מהם, כי יחשוב שזה יוכל להחליש פרנסתו. אבל המתעטם בצמונת חלקי עולם, שרק הוא הנותן לך כח לעשות חיל, וצלי עורתו לא יהא להלחתו שום קיום, וגם אם ירויח לפי שעה, מכל מקום יתכן שסופו יהא אבדון, ורק בקיום מצותו ית"ש מונח צרכה, אז לא יוותר על קוצו של יו"ד מהתורה הקדושה עבור הלחת מסחריו.

*

אמנם הגה"ק מאסטרטאווא זי"ע המציא שם עוד לימוד נשגב

רבות מחשבות בלב איש, ורק ענת ה'
היא תקום.

*

ובמדות אלו הוצרכו ישראל להתחזק
בהם בהיותם צעירי
ושיעבוד מצרים שיוכלו להחזיק שם
מעמד. להתעטם באמונת אלקי עולם
אשר כל מה שהם עוזרים היא
בהשגחת ה', ואין אדם נוגע צמוכן
להם בלתי גזירת ה'. וכיון שכל זה
היא מההשגחה העליונה, יש להם
לצטל דעתם לפני קונם, ולא להתרעם,
וכמו שדרשו חז"ל (ברכות נד.) ואהבת
את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך
ובכל מאדך (דברים ו-ה), בכל מדה
ומדה שמודד לך הוי מודה לו.

ובפרט בנוגע לגידול הילדים
במצרים, שהיתה כרוכה
בהרבה מסירת נפש, והרי אמרו חז"ל
(סוטה יג.) שעמרם גדול הדור היה
[והיו הכל נשמעין לדבריו], כיון שגזר
פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו (שמות א-כג), אמר לשוא אנו
עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו
כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו
צתו, אצא, קשה גזירתך יותר משל
פרעה, שפרעה לא גזר אלא על
הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל
הנקיבות [שלא יולידו לא זכר ולא
נקיבה]. פרעה לא גזר אלא בעולם

ודיינו שהדגים הללו מראים לנו
באצבע, עד כמה יש לאדם
לקיים השלך על ה' יהצך והוא
יכלכלך, לשום כל צטונו בכל דבר רק
על ה', ואז ישועתו בטוחה. וכמו
שפירש הרה"ק מרוזין זי"ע הכתוב
(תהלים יג-ב) 'עד אנה תסתיר את
פניך ממני', עד מתי נמשך הסתרת
פנים של הקצ"ה מן האדם, 'עד אנה
אשית ענות בנפשי', כל זמן שנדמה
לו שיכול בעצמו לשות ענה להוציא
עצמו מן המינר, ורק כאשר משים כל
צטונו על ה', אז קרובה ישועתו
ע"כ.

ע"כ כל פנים מהדגים הללו יכולים
אנו ללמוד יסודות רבות בהנהגת
האדם, אשר כל אחד יוכל צעיני צשר
לראות זאת בחוש אצליהם. חדא, כי
פרנסתו של אדם מושגת מן השמים,
ולא כחו ועוצם ידו עשה לי את החיל
הזה, אלא הכל הוא בגזירת עליון
ית"ש, שהוא הצורר ומנהיג ועושה לכל
המעשים, כי הדגים לא מתפרנסים
ממה שהם רודפים מעצמם אחריהם
להשיגם, אלא ממה שמוזמין לו ה'.
שנית, כי אין אדם נוגע צמוכן
לחצירו, ואם לא גזרו מן השמים, לא
יוכל שום אחד לקפח אותו או לשנות
מעמדו, כי הדגים מעולם לא עולה
צידם לחטוף את הדג שהוא רודף
אחריו. שלישית, לשום תמיד כל צטונו
על ה', ולא יסמוך על חצויותיו, כי

וַיֵּשׁ צוּה מוֹסֵר הַשְּׂכָל לְכָל הַדּוֹרוֹת,
 אֲנִי מֵעַמִּידֵי דוֹרוֹת כֹּאֲשֶׁר לוֹנוּ
 ה', לֹא כָל אֶחָד זֹכֵה לְבָן מוֹכֵשׁ
 בַּתְּכֵלִית הַשְּׁלִימוֹת. וַיֵּשׁ שֶׁהוּא חֹלֵשׁ
 בְּגוֹפוֹ עִם מִיחּוּשֵׁי שׁוּמִים, וַיֵּשׁ שֶׁהוּא
 חֹלֵשׁ בְּדַעְתּוֹ, וַיֵּשׁ חֹלֵשׁ בְּכַשְׁרוֹנוֹתָיו, וַיֵּשׁ
 הַרְבֵּה עִמָּל לְאַצְוִתֵיהֶם בְּגִידוֹלָם
 וְחִינוּכָם. וּמְכַל מִקּוֹס אֵין לָנוּ לְהַתְרַעֵם,
 אֲנִי עוֹשֵׂין מֵה שֶׁנִּטְוִינֵנוּ, וְאֲנִי עֹמְלִים
 לִיתֵן לָהֶם כָּל מֵה שֶׁצִּדְדֵינוּ לְלוֹרֵךְ
 חִינוּכָם, אֲבָל הַתּוֹאַלוֹת וְהַתְּכֵלִית שִׁיחָא
 מֵהֶם אֵינוּ נוֹגַע לָנוּ, זֶה חֲשָׁבוֹנוֹ שֶׁל
 הַקְּבָ"ה, רַק מוֹטֵל עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת כָּכָל
 הַיּוֹתֵר שִׁישׁ צִדְדֵינוּ.

וְדַרְי עֲדִיפָא מִזֵּה מִנֵּינוּ בְּגַמְרָא
 (בְּרִכּוֹת י.), צִמָּה שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב
 (יִשְׁעִיה לֹא-אֵ) צִימִים הֵהֵם חִלָּה חֲזָקִיהוּ
 לְמוֹת, וַיִּצָּא אֲלֵינוּ יִשְׁעִיהוּ בֵּן אֲמוֹן
 הַנְּבִיא וַיִּאֲמַר אֲלֵינוּ, כֹּה אָמַר ה' לוֹ
 לְבִיתְךָ כִּי מֵת אָתָּה וְלֹא תַחִיָּה וְגו'.
 מֵאֵי כִּי מֵת אָתָּה וְלֹא תַחִיָּה, מֵת
 אָתָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא תַחִיָּה לְעוֹלָם
 הַבָּא. אָמַר לִיָּה מֵאֵי כוֹלֵי הָאֵי, אָמַר
 לִיָּה מִשּׁוֹם דְּלֹא עִסְקַת בְּצַרְיָה וּרְצִיָּה.
 אָמַר לִיָּה מִשּׁוֹם דְּחֹזְאֵי לִי בְּרוֹת הַקְּדָשׁ
 דְּנִפְקֵי מִינְאֵי בְּנֵין דְּלֹא מַעֲלוּ. אָמַר
 לִיָּה בְּהַדֵּי כְּבָשִׁי [סַמְרִים] דְּרַחֲמַנָּא
 לְמָה לָךְ, מֵאֵי דְּמִפְקַדְתָּ אִיבְעֵי לָךְ
 לְמַעֲבָד, וְמָה דְּנִיחָא קָמִיָּה קוֹדֶשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא לְעִבְדֵי. אָמַר לִיָּה הַשְּׂמָח הַבֵּי
 לִי בְּרַתְךָ, אֲפֹשֶׁר דְּגַרְמָא זְכוּתָא דִּידִי
 וְדִידְךָ וְנִפְקֵי מִנְאֵי בְּנֵין דְּמַעֲלִי. לְסוֹף

הַזֶּה [שְׁנוֹלָדִים וּמַתִּים וְחוֹזְרִים וְחַיִּים
 הֵן לְעוֹלָם הַבָּא] וְאָתָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה
 וְלְעוֹלָם הַבָּא [שְׁכִינׁן שְׁאִינֵם נוֹלָדִים אֵינֵן
 בָּאֵין לְעוֹלָם הַבָּא]. פְּרַעַה הַרְשַׁע סָפֵק
 מִתְּקִימַת גְּזִירַתוֹ סָפֵק אֵינָה מִתְּקִימַת,
 אָתָּה לְדִיק בּוֹדְאֵי שְׁגִזְרַתְךָ מִתְּקִימַת,
 שְׁנֹאֲמַר (אִיּוֹב כג-כד) וְתַגּוֹר אֲוַמַר וַיִּקַּס
 לָךְ. עֹמֵד וְהַחְזִיר אֶת אֲשַׁתוֹ, עֹמֵדוֹ
 כּוֹלֵן וְהַחְזִירוֹ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן ע"כ. וְאִם
 כֵּן הַעֲמִידוֹ בְּנִים אֲדַעְתָּא שִׁימוֹתוֹ
 אֲוַתֵּם צַעַת בּוֹאֵם לְעוֹלָם. וְלֹא הִיָּה
 אִיכְפַת לָהֶם לָעַר שֶׁל תַּשְׁעָה יִרְחִי
 לִידָה לְרִיק, וְלָעַר שִׁיכוֹל בֵּן הַגּוֹלֵד, כִּי
 כֵּן רוֹצֵה ה', וְכֹדָאֵי הַכֵּל מִפְּנֵי שְׁקוּפּוֹ
 הֵן חַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא.

וְגַם כֹּאֲשֶׁר נִתְּבַטְלָה גְּזִירָה הַהוּא,
 מִיּוֹם שְׁנוֹלָד כְּבַר מִשֶּׁה, מְכַל
 מִקּוֹס יָדְעוּ שִׁישׁ גְּזִירָה שֶׁל וְעַבְדוֹם
 וְעִנּוּ אֲוַתֵּם אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וּמִתְּחֵלֶת
 לִידָתוֹ עוֹמֵד הוּא מוֹתֵתֵם לְהַמְלָכוֹת
 לְהִיּוֹת עוֹבֵד בְּעֵינָיו בְּחוֹמֵר וּבְלַבְנִים
 בְּפֶרֶךְ כָּל יְמֵי חַיָּו, וּמָהוּ הַתּוֹעֵלֶת
 בְּלִידָתוֹ, לְרַחוֹת לָעַר וְעֵינָיו שֶׁל הַבְּנִים
 כָּל הַיָּמִים. וּמְכַל שְׁכָן כֹּאֲשֶׁר אֵין לָהֶם
 פְּנֵאֵי וַיִּשׁוּב הַדַּעַת לְחֻכְמָם וְלַחֲכָמָם,
 וְהֵם מִתְּגַדְּלִים בְּעֵרֹת הָאָרֶץ, וְמָה יֵהָא
 בְּסוּפֵם. אֲבָל הֵם שָׂמוּ אֶת בְּטוֹחוֹנָם עַל
 ה', לֹא מוֹטֵל עֲלֵינוּ לְחַשׁוֹב חֲשָׁבוֹנוֹ שֶׁל
 עוֹלָם, זֶהוּ עוֹלָמוֹ שֶׁל הַקְּבָ"ה, אֲנִי
 עוֹשֵׂין רַק רְלוּנוֹ, וְמָה תֵהָא הַתּוֹאַלָּה,
 זֶהוּ עֲשָׁתוֹנוֹתָיו שֶׁל הַקְּבָ"ה. וּבַשְּׂכַר שֶׁל
 נִשִּׁים לְדַקְנִיּוֹת הִלְלוּ יֵאָו מִמְּנָרִים.

לבו לא ירא. וזהו הענין שפרשת ויחי יעקב סתומה, שמשעה שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם מלכת השיעבוד (רש"י זראשית מז-כח), היינו שיעקב לימד אותם והורה להם, שיש לסתום העינים מלהסתכל בעיני גשמי מהו התועלת מחיים כאלו, ולסתום את לבם מלהרהר אחר דרכי ה', אלא מאי דמפקדת אצעי לך למעבד, ומאי דניחא קמי דקודשא צריך הוא לעבד, ובהדי כשזי דרחמנא אין לנו עסק.

וְלִבְּךָ להנשים נדקניות שהולרכו לעורר את בעליהן להעמיד דורות גם בצוק העתים של מצרים, הזמין ה' להם נכדיהם דגים קטנים, סוג הדגים שהם נבלעים מהדגים גדולים, שממנו יקחו חיזוק כי הכל היא מהשגחה העליונה, כמו חיי הדגים הללו, שהם משומרים מאתו עד שהם משימים בטחונם זה. וכמו שפירשו (תהלים נד-יח) 'אם אמרתי מטה רגלי, רק כאשר אומר שאין אני בעצמי יכול להושיע לי, אז 'חסדך ה' יסעדני'. וזהו עוררו את בעליהן להמשיך להעמיד דורות גם במצרים.

וּבְזֹה נבוא אל המכוון, כי הנה בני ישראל כאשר נפלו ממדריגתם מהתחברותם עם המתאוננים על דרכי ה', התעוררו וצדקתם לבכות על נפילתם ממדריגתם שהיה להם במצרים, וישוּבו ויצכו לפני ה', ואמרו

יהיב ליה זרמיה וכו' ע"ש. הרי לנו כי גם היודע עמידות שיאל ממנו בן רשע, אין זה משנה כלום את תפקידו, עליו מוטל לעשות מה שנצטווה, ושוב לגדלו ולחנכו ולחכמו, ואם לא עולה צידו אחר שעשה כל מה שצידו, הוא יאל ידי חובתו, והשאר אינו גוגע לו, וזהו מכשזי דרחמנא, ואם לא עשה כן, אז מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה בעולם הבא.

וְדַבֵּר זה למדים אנו מהדגים, שכל חיותם היא רק מהשגחה העליונה, שממציא את הכל. ואדרבה ממקום שנתן עיניו להשמר עצמו משם הוא נתפס, ומאחוריו שאין לו עינים, ומשליך יהבו על ה', שם הוא משומר בהשגחה נפלאה, שמעולם לא תופס אותו דג מאחוריו.

*

וְלִבְּךָ כאשר הציט יעקב סמוך לפטירתו, על גלות מצרים שמתחילה כעת, צירך את הנערים, המלאך הגואל אותי מכל רע יצרך את הנערים, 'וידגו', שתהא לפניהם תמיד דמותו של חיי הדגים, וזה יוכלו 'לרוב בקרב הארץ', גם בהיותם בארץ מזהם במצרים ערות הארץ, ששיעבוד גופני ורוחני יחד, יקבלו חיזוק ממה שאנו רואים בדגים, להשליך כל יהבם על ה', ולחיות רק בצטחון, ואז סמוך

תמיד בסדרי החיים של הדגים, איך הם מתפרנסים זה מזה, שהדג הגדול אוכל הקטן, ולא מגיע לידו מה שרוצה לחטוף אלא מה שה' מזמין לו ממקום אחר. והדג הקטן שמור מאחוריו מפני ששם משליך בטחוונו על ה', ומלפניו ששומר את ענמו צעיניו, שם הוא נתפס.

ע"כ כן אמר הכתוב עליהם, המה ראו מעשי ה', כי המה רואים איך שמחשבות האדם הבל, והכל הוא רק ממשעי ה'. והמה רואים תמיד נפלאותיו של ה' במצולה. ולכן גם כאשר עומד עליהם רוח סערה, ויחוגו וינועו כשכור, אין הם סומכים על כחם ועוצם ידם, אלא כל חכמתם תתבלע, רק ויצעקו אל ה' צר להם ומנצוקותיהם יוציאים. ולכן אמרו חז"ל (קידושין פג.) הספינין רוצין חסידים. ופסוקים הללו יש להם 'נו"ן הפוכה', כי 'נו"ן פירושו דג, ומהדגים הקטנים הנמצאים הפוכים צמעי הדגים הגדולים, זה שלא כנגד זה, משם התצוננו לראות נפלאות, כי הכל הוא רק מעשי ה'.

*

הכתוב אומר במצות קרבן פסח, וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה', המול לו כל זכר, ואז יקרב לעשותו, והיה כאורח הארץ, וכל ערל

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, אנו מזכירים עצמינו איך הכנסנו שם בקרבנו לקח המוסר השכל מהדגים שעלו בהכדים בשעה שהלכו לשאוב, שאמונתנו בה' היתה אז צרום המעלות, שלא עשינו שום חשבונות ולא התרעמנו, אלא מפרנו עצמינו רק תחת רצון ה', וזה היה 'חנם', בעוד שלא היה לנו תורה ומצות, ועתה נפשנו יבשה אין כלי, אין לנו לחלואית דקדושה, הגם שצלתי אל המן עינינו, אנו רואים השגחת ה' עלינו יום יום, שממטיר לנו לחם מן השמים.

*

ונראה, לבאר צוה מה שאמר הכתוב (תהלים קז-כג) יורדי הים באניות, עושי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה, ויאמר ויעמד רוח סערה ותרוםם גליו, יעלו שמים ירדו תהומות נפשם צרעה תתמוגג, יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע, ויצעקו אל ה' צר להם ומנצוקותיהם יוציאים וגו'. ובגמרא (ראש השנה יז:) אמרו, דעשה להן סימניות, [בין פסוק לפסוק יש סימנים הפוכין נו"ן הפוכה] וכו' ע"ש. ונראה כי המלאכה הנעשית צים היא מלאכת גידת דגים, ויורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים, המה מתצוננים ונותנים עיניהם

שפסח על צמינו צמזרים, והוציא אותנו מצית עבדים שישצנו צמזרים, והיא כמו שאר קרבן תודה שנתחייב צו היוצא מצית האסורים. אמנס צכל קרבן תודה יש צו לחמי חמץ ושלשה מיני מנה, וצפסח אין כאן רק מנה. והאצרבנאל פירש דזהו הקושיא ששואל הצן (פסחים קטו.), 'שצכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומנה', שצקרבן תודה יש חמץ ומנה יחד, ו'הלילה הזה', שפסח גם כן קרבן תודה, 'כולו מנה' צלי חמץ ע"כ. והנה לא נמצא תירוך על קושיא זו צבהדה.

ובדרשות חתם סופר השלם (דרוש כ"צ רכו.) כתב, כי מצינו צאהרן הכהן כאשר נתחנך צפעס הראשונה ליכנס לעבודת הכהונה, הציא קרבן, וכמו שנאמר צפרשת תורה (כט-א), והיא נקראת קרבן מילואים, וצרש"י (שס כה-מא) כל מלוי ידים לשון חינוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק צו מאותו היום והלאה ע"ש. וצקרבן זה היו החלות צאין מנה ולא חמץ (מנחות עת.). וכמו כן ציציאת מצרים יאלנו מעצדות פרעה להיות עבדי ה', שזכינו ליכנס מעתה לעבודתו לעמוד לשרת לפניו, ועל כן הקרבן פסח לא צא חמץ, כי היא אינה תודה על היציאה מצית האסורים, אך היא קרבן מילואים לכניסתינו לעצדות ה', והמילואים צאים רק מנה.

לא יאכל צו (שמות יב-מח). וצרש"י יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ, מה אזרח צארבעה עשר אף גר צ"ד (מכילתא) ע"כ. והיא פליאה, דהלא עכס חיוצ קרבן פסח לגר צריך ציאור, כי לא היה צמזרים, והלא זבח פסח הוא לה', אשר פסח על צתי צני ישראל צמזרים צנגפו את מצרים ואת צמינו הציל (יב-כו), ולמה שונה זה ממה שאמרו לגצי ציכורים, הגר מציא ואינו קורא, שאינו יכול לומר (דברים כו-ג) אשר נשבע ה' לצבותינו לתת לנו (ציכורים א-ד), אך מכל מקום נתן הודאה על מה שפסח על צתי צני ישראל, שעל ידי הצלתם זכה גם הוא אחר כך להתחצר עמהם, אצל גר המתגייר צחדש תמוז, מה היה ההוה אמינא שיעשה פסח, דאצטרין קרא למעט. גם להצין מה שמצינו צקרבן פסח שהוא שונה מכל מצות התורה, אשר מילת זכרו מעכבתו מלאכול הפסח. וצשלמא מה שנצטוו כל ערל לא יאכל צו, שלא מצינו כן צשאר מנה, שפיר מוצן, כי צמזרים לא היה להם זכות שיגאלו ונתן להם אז דס מילה, ואראך מתצוססת צדמין (רש"י יב-ו), ולכן ערל אין לו שייכות עם קרבן הגאולה, אצל למה גם מילת זכרו מעכבתו.

וצראה כי צפשטות ענין קרבן פסח היא קרבן הודאה על מה

למה לא תקנו צרכה שזונו לספר
 ביציאת מצרים. ויש מתרצין שנכלל
 בצרכת אשר גאלנו. אך לכאורה אינו
 מוצן למה לא מצרכין עובר לעשייתו
 קודם שמתחילין לספר ההגדה. אך
 בפסח אמרו (פסחים קטו.) מתחיל
 בגנות ומסיים בשבח, עבדים היינו,
 מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו
 וכו'. והנה כמו שחייב אדם לראות
 את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים,
 כמו כן חייב אדם לראות עצמו כאילו
 הוא היה עובד עבודה זרה, ועכשיו
 קרבו המקום לעבודתו. והיום זלילה
 הזה שיצאנו ממצרים, התחיל לעבוד
 את השם בתחלה בהמנות הנוהגות
 אותו לילה. והנה מצינו בטבילת גרים
 שמצרכין לאחר טבילה, מפני שקודם
 טבילה אינו יכול לומר ולונו (פסחים
 ז:), הכא נמי קודם סיפור יציאת
 מצרים אינו יכול לומר ולונו, מפני
 שעדיין אינו צחינה כאילו היה מעובדי
 עבודה זרה, ולאחר הסיפור שיוכל
 לומר ולונו אז הוא נכלל בצרכת אשר
 גאלנו ודפח"ח.

*

והיוצא לנו מזה, כי עבודת חג
 הפסח היא להחשיב עצמו
 כגור, כמו עובד עבודה זרה שעוזב
 את כל העבר שלו, ומתחיל לחיות
 חיים חדשים, ונעשה כקטן שנולד.
 המתכוון צחיי הגר יראה שהם חיים

אמנם זה ביאור נכון על פסח
 מצרים, אבל מה טעם יש
 להציא קרבן מילואים בכל שנה, הלא
 כבר נתחנכנו מאלו. על זה הוסיף
 וכתב, כי הלא אנו אומרים בכל דור
 ודור חייב אדם לראות את עצמו
 כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (דברים
 ו-כג) ואתנו הוציא משם (שם קטו:).
 והכוונה שצביל שנה ושנה יש להאדם
 להתקדש ולהתעלות יותר ויותר, עד
 שידמה בעיניו ויראה את צחינת
 קדושתו עד עכשיו, שהוא דוגמת
 צחינת מצרים נגד קדושתו שיתעלה
 ויתקדש מכאן ולהלאה, והוא מציא
 מחדש קרבן שלמי מילואים על
 ההכנסה מזרות ומיעוב אל הקדושה
 עכדה"ק.

ומצתה שפיר מוצן ההוה אמינא
 לפרש הכתוב, וכי יגור אתך
 גר ועשה פסח לה', שכל גר שמתגייר
 יעשה פסח מיד, שהרי הפסח היא
 קרבן מילואים כשנכנסים לשרת צקודש,
 והרי היום הזה הגר מתחנך לעבודת
 קונו, לכן תלמוד לומר והיה כאזרח
 הארץ, מה אזרח צ"ד אף גר צ"ד,
 דאף על פי כן לא חייבה תורה קרבן
 מילואים לישראל רק בחג הפסח.

ודברי החתם סופר הללו מתאימים
 עם מה שכתב עוד שם
 (לפסח דרוש יז), על מה שמקשין
 הראשונים (שו"ת הרא"ש כלל כד אות ב)

במשך כל היום כשמחשבתו פנוי, ויעמוד לזמניות בכל חודש. ולקדר עצמו זמן התפלה מלה במלה, ולייחד ולהקדיש אותה שעה להתעורר בדציקות קונו ואהבתו ויראתו.

הגר עוזב את ביתו ואת חזיריו ושכניו, כן יש לנו להתבונן באיזה מקום מונח ירידתו, ומהו הגורם לזה, ויש לו לעשות כל מה שזיכלתו להפרד מזה. החורבן הנורא של הוואטס-עפ, שמחוצר על ידו לאנשים קלים, כי חוץ ממה שיש בהם איסורי לשון הרע וניבול פה וזיון תלמידי חכמים, כמעט כל הודעה מהם שמקבל צעניי יהדות, טמון בה קרירות ולעג למנהגי ישראל ומסורת האבות ולמנהגי ישראל, ויש לנתק כל קשר עמהם. לפעמים מוטל עליו חיוב לעזוב את מקום פרנסתו משום החצרותא, ולפעמים גם בית מדרשו שמתפלל, ולהתחיל הכנסת יהדותו מחדש. וקדושת החג מתעורר מידי שנה בשנה, ליתן להאדם עוז ואומץ לנאת מהמזרים שהוא שקוע בו.

*

אמונה מנצח חג הפסח הוא שונה מכל מועדי ה', אשר בכל המועדים העבודה נוגע רק לעצמו, לתקוע שופר צראש השנה, להתענות ציום הכיפורים, ולישב צסוכה וליקח

נעלים מאד, כרוך עם הרצה גבורות הנפש, הוא עוזב את כל חזיריו ואוהביו שהרכיש במשך ימי חייו, ולפעמים גם אשתו וצניו, ומשנה את דירתו מצין הגויים. הוא משנה את כל מהותו ואת כל מעשיו מן הקצה אל הקצה, מחיים שפליים של גויים לחיים נעלים של תורה. ולא רק את מעשיו ופעולותיו משנה, אלא כל ראשו והשקפתו בעולמו משתנה, כי רק זה הביא אותו להתגייר, בהתבוננותו שאין בחיי הגויים שום אידיאל ותכלית, לאכול ולשתות ולהתענג עד בוא יום מיתתו להיות מונח כאבן דומם.

רבזו כן צריך להיות אללנו צכניסת החג, אנו צאים להתגייר, וגיור מתחלת ממה שמתעלה השקפתו על חוכן חיי האדם, שלא יהיו כחיי צהמה. והחדש הזה לכס 'ראש חדשים' (שמות יג-ב), יש לנו לשנות את הראש שלנו, מחשבתו והשקפתו, להיות לו ראש חדש, להתבונן על תכליתו בחיים, הלא חיי אדם הצל הוא, ורק מי שמנצל כל שעה מימי חייו לתורה ועבודה ה', מסגל לעצמו אוזרות של חיי עולם הצא, חיים נכחיים, אשר יפה בהם שעה אחת מכל חיי עולם הזה. להיות ראשו מונח רק צתורה, לקצוע עתים לתורה צשעות הפנויות מעבודתו, ומה טוב להתחצר עם אחד מהמסגרות שלומדים מסכת אחר מסכת, צמקום שלצו חפץ, ולחזור עליו

במדרש (צ"ר לע"ט) אמר רבי לוי שתי פעמים כתיב לך לך, ואין לנו יודעים איזו חציבה, אם השניה אם הראשונה, ממה דכתיב אל ארץ המוריה (שם כז-כ) הוי השניה חציבה מן הראשונה ע"כ.

ופירש בספר הדרש והעיון, כי אף שנסיון זה של אברהם אבינו, לעזוב את ארץ מולדתו וצית אציו, היה גדול וקשה מאוד. בכל זאת לא בא אלא רק לשם השלמתו העצמית, למען יתרחק מן הסציבה המושחתת ויוכל להתמסר כולו לעבודת האלקים. אבל הנסיון השני של העקידה, כבר מוכיח על דאגתו של אברהם אבינו לשלימות חינכו של בנו, בהיותו נכון להקריב בעצמו את בנו יחידו קרבן לאלקים, ובהחדירו בלב בנו מדה גדולה כזו של יראת ואהבת האלקים, עד כי ילך בשמחה אל העקידה. מכל זה לנו למדים את גדלו ושלמותו של אברהם אבינו. ומשום כך ה'לך לך' השני, האמור אלל הר המוריה לגבי הקרבת בן לפני השי"ת, כתיב יתור מן הלך לך הראשון, האמור רק לגבי השלמתו העצמית של אברהם אבינו, שכן אין שלמות מלאה לאדם אם איננו מחנך את בניו ללכת בדרכו.

זוהי גם כוונתם של חכמינו ז"ל שאמרו (בבא קמא לו) מטבע של אברהם אבינו זקן וקנה מנד אחד

ארבע מינים בסוכות, לא כן חג הפסח מנחתו הוא 'קשר עם בני ביתו'. בכל לילה יש חיוב זכירת יציאת מצרים, כמו שדרשה בן זומא שנאמר (דברים טז-ג) למען תזכור את יום נחתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות (ברכות י"ג). אך צליל פסח לא די להזכיר לעצמו, אלא והגדת לבןך ביום ההוא (שמות יג-יח), וכמבואר במנחת חינוך (מנחה כא) דאם אין עמו אחר, המנחה להזכיר בעצמו שזה רק לשאר הלילות ע"ש. ופסח מצרים היה מנחתו שה לצית אצות (יג-ג), למנות עליו משפחתו דייקא, וכמו שנאמר (יג-כא) קחו לכם זאן למשפחותיכם, ורק בפסח דורות כל עדת ישראל יעשו אותו ביחד (רש"י יג-מו), וגם פסח דורות מקושר בבניו, שמילת בניו מעבדתו.

והענין הוא, כי עיקר החשיבות בעיני ה' הוא מה שהאדם ממשיך לחנך את בניו דרכי התורה והיראה, וכמו שאמר ה' על אברהם, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות נדקה ומשפט (בראשית יח-ט). וכל כמה שיעמול האדם ויטרח רק למען השלמת עצמו, עדיין לא מילא את תפקיד חייו, כל עוד לא דאג גם לבניו, כי יהיו גם הם יהודים נאמנים וימשיכו את פעלו אחריו. ואיתא

רוחה ואוזן שומעת. הקצ"ה משגיח על כל אחד בהשגחה פרטית, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה. הוא המנציח לנו כל מה שצדינו, והוא אב רחמן, וכל מה שצא על האדם הוא בחשבונו, ומאחר לא תלך הרעות. לדבר בכל שבת בסעודתו נושא אחד מה"ג עיקרים, ולהרחיב הדיבור בזה בדברי תורה וסיפורי מעשיות.

ורבינו הדיבור באמונה מחזק אותה אלל כל אדם, ומכל שכן בהקטנים. וסיפר לי אצרך אחד שהיה לו הרצה קישוים צפרנסתו, ובכל יום כאשר בא הביטה, אמר לאשתו שמאמין שהכל היא מן השמים בהשגחה. ופעם אמר לו אשתו, כבר שמעתי זאת ממך כל כך הרבה פעמים, ולמה אתה חוזר לי זאת פעם אחר פעם, והשיב לה, וכי אתה סובר שעבורך אני אומר זאת, אני מדבר זאת לעצמי, גם אני יש לי נסיונות רבות להחזיר זאת בקרבי, ורבינו הדיבור מחזק גם אותי.

ואין ליכנס עם הילדים בזה בקושיות ותירוים וצירורים, אנו מגודלים על אמונה פשוטה מקבלת אבותינו, וכך יש לנו ללמד את נאצאנו, ולומר כך קבלנו מאבותינו שינאנו ממצרים, שהמה בעיניהם ראו הנסים והנפלאות שעשה ה', שצוה נחגלה כי יש מנהיג

ובחור ובתולה מלך אחר. מטבע משמעו לימוד ושיטה (כגון מטבע שטבעו חכמים בצרכות ובגיטין). שיטתו של אברהם היתה, כי עמלו של אדם למען השלמתו העצמית בתורה ובחכמה, אין זקן אלא שקנה חכמה, כריכה לצוא צד צד עם עמלו למען חינוך בניו הרבים הבחור ובתולה ע"כ.

ולבן כאשר נטויו בחג המנוח להציא קרבן פסח, קרבן מילואים, שאנו יוצאים היום מטומאת מצרים ונכנסים לעבודתו ית"ש, לימד אותנו ה', כי המשלים את עצמו לכניסת העבודה, אצל משאיר את בניו ערלים אין זה כניסה לעבודת ה', ואם לא עלה צידו למוול גם את בניו, הרי זה מעכבתו ופוסלו מלהציא קרבן חינוך לעבודת ה', רק יש להאדם לשום מעיינו להכניס אמונת אלקי עולם בציתו, ולהדריכם שילכו בדרכי התורה, ורק אז ינא ידי חובתו להכנס ללגיון של מלך.

*

יפורדות היהדות היא אמונת אלקי עולם, ויש בזה הרבה פרטים, ורק מי שאמונתו בנויה איתן, יוכל לעבור כל נסיונות החיים. ויש להרבות בדיבור בזה עם בני הצית בעקפיין ושלא בעקפיין, שיש צורא עולם, ויש מנהיג להצירה, ויש עין

חן צעיניהם גם להלאה, ויצינו כי מרוב החיבה אליהם הוא מדריך אותם בדרך הישרה, ולא ירצו להכאיב את אבותיהם. וגם כאשר יעלה על דעתו לרעות בשדות אחרות, לא יוכל לפעול זאת על עצמו לעזוב את המתינות והאהבות שמואל צבית אבותיו.

צוד גם זאת, כי דברי הדרכה נכנסים אל הלב, רק כאשר הם אמורים בזמן של ישוב הדעת, הן מאלד האבות והן מאלד הבנים, וצדברים ערבים בדרך סיפור והגדה. ולכן לא נצטוו לספר יציאת מצרים להבנים בהיותו יושב צבית המדרש, להמשיך שם אחר התפלה שעה אחת בסיפור יציאת מצרים, על דרך שלומדים יחד במסגרת אבות ובנים, אלא יש לילך לציתו ליסב על שלחנו ביחד עם בניו, בשלחן מפואר שאין דוגמתו כל השנה, כל ילד יושב מיסב על ספסלו בעז והדר, עם בגדים נאים, בהכנת מעדני מלכים להסעודה, ביחד עם אבותיהם. ורק כאשר האב שרוי במצב של שמחה, ומשמה גם את בני ציתו אתו עמו, אז מסוגל שיכנסו הדיבורים באזניהם. וכמו שרואים גם במסחר, כי רוב המסחרים הגדולים מתצטעים רק כאשר יוצאין לסעוד ביחד. ורק בזמן שמיסב ביחד עם בניו על השלחן, והסעודה של מצה ומרור מונחים לפניו, אז מסוגל שיכנסו הדיבורים

להצירה. ואחר זה קבלנו את התורה במעמד ששים רבוא מישראל, ושמעו קול ה', אנכי ה' אלקיך. ומאז קבלנו זאת דור אחר דור, שנה אחר שנה. בסיפור יציאת מצרים, כל אב מסר זאת לבניו, ובנו לבן בנו עד ימינו אלו. ועל אמונה זו מסרו אבותינו את נפשם בכל הדורות, שהיו חכמים גדולים ונדיקים שאין אנו מגיעים בחכמה וצינה לקרסולם, ואין אנו מוציאים אפילו שיחת חולין שלהם. וגם אנו מוכנים תמיד למסור את נפשינו על מה שנצטוונו.

*

והנה מצוה זו למסור לבנינו אמונת אלקי עולם בסיפור יציאת מצרים, נצטוונו בזמן שנתה ומרור מונחים לפניך (מכילתא שמות יג-ט). ונראה שיש צוה לימוד השכל הנוגע לחינוך בנים כאשר רוצה שיכנסו הדברים באזניהם, והוא כי אין אדם מקבל הדרכה ותוכחה אלא ממי שמרגיש בו שהוא לו אהב אמיתי. ולכן מוטל על האבות להראות תמיד אותות אהבה רבה ועזה לבניו, כדי לקנות את לבבם. להראות להם שהוא מחשיב אותם, ולהעלות את מעלות שצחם, ולא להשפילם בשום פעם בתוארים ודברי גנאי ובוז. ולפי מה שיתרבה האהבה ציניהם יוגדל כח השפעתו עליהם לטובה, שירצו למצוא

האמונה שצנייאת מצרים, אלא כאשר
הבן רואה שמצא ומרור מונחים
'לפניך', שאתה בעצמך היא בדוגמא זו
שאתה מספר לבניך, שהוא גם בעצמו
מקיים מצות היום כאמור.

באזניהם. וזוהי ילמד על כל השנה
כולה, אשר רק בזמן שמחשיב את בניו
שישבו בהסביבה, והוא עצמו שריו במצב
של ישוב הדעת, יפעלו הדיבורים
שרוצה להדריכם.

ידוע מספרים הקדושים שליל פסח
יש זה סגולה מיוחדת שיתקבלו
הדברים באזני הבני בית, שיוכל
להחדיר בהם אמונת אלקי עולם. וזה
יתן ה' שהדיבורים יעשו רושם מתחלה
עלינו, שנוכל להיות טופח על מנת
להטפית, ולמסור אותם לבנינו לדורות
עולם. וזוהי להיות כלים לההארות
היורדות מלמעלה להתגייר ולצאת
מטומאת מצרים וליכנס בשערי
הקדושה. ויומשך עלינו הארת הגאולה
בכלל ובפרט, אשר בניסן גאלו ובניסן
עתידין להגאל, וכימי צאתנו ממצרים
יראנו נפלאות, לזכות לגאולת עולם
בציאת בן דוד במהרה צימינו אמן.

גם דיין במאמרם, בזמן שמצא
ומרור מונחים 'לפניך', כי מי
שרוצה להשפיע על אחרים, נריך
להיות הוא בעצמו סמל ודוגמא
לאחרים בזה, ואז יעשו דבריו רושם.
האז שאין תפלתו כראוי לא יפעול
להדריך בניו לתפלה. הוא יכול
להכריחם להתפלל, אבל לא ישאר בר
קיימא. וכמו כן בכל דבר, אם אינו
שומר פיו ולשונו משקר ולשון הרע,
לא יפעול לחנך ילדיו בזה. ואדרבה
הבנים יתחנכו ממעשיו החלושים שהם
רואים אצלו ולא מדיבורו. ומי
שמסתובב בכלים טוכנולגיים, גם בניו
יכשלו בזה. ולכן אי אפשר להחדיר

